

Varpas išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiumtumu:

Rusijoje . . . uždengtose gromatose . . . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
už ištisą eilutę smulkaus
rašto kaštuoja
80 fen. arba 40 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Nauji Metai.

Kaip pasigaunančiam iš sunkios ligos ligoniui brangus kiekvienas, kad ir menkiausias ženklelis, sveikatos augimo, ir kiekviena geresnė valandėlė pripildo jo širdį džiaugsmu ir atgaivina jo prigesusias viltis, ir tuomi pat juo greičiau ima jo sylos augti, teip, nelyginant, ir mums Lietuviams, kiekvienas apsišaukimas mūsų nubudimo ir mūsų tautiškų sų augimo pripildo širdis džiaugsmu ir skatina mus dar stropiau darbuotis ant naudos suspaustos mūsų brangios tėviškės. Kurie jau yra dirbę ant lietuvištos gero, tie, matydami lietuvištos augimą, mato tame augime lyg savo idėjų plėtimąsi, lyg savo pačių dvasišką ugi, ir ta pati užaugus jų dvasia juos versta verčia prie naujų darbų, prie naujų aukų. O tie, kurie, per neišpažinimą idėjos arba per savo dvasios silpnybę dar ikišiol nebuvo dirbę, išvydę tarpus mūsų idėjos ugius, nepasijunta bėsa pagauti tos pačios idėjos igyja itikėjimą ir visos Lietuvos ir į savo spėkas, drauge igana ir viltį į geresnę ateigą, meta savo ypatingus, egoistiškus kasdieninius menkdarbius ir stoja į pirmą eilę atgyjančios Lietuvos kariautojų. Taigi tarp to toksai atsigręžimas ir kartis nuo karto apžvalgymas lietuvištos bėgio yra labai pageidautinas. Deltogi ir mes laikome per gerą daigtą, pradėdami naujus metus, atsižvelgti ant pereinamųjų metų. Čia mes nemislyjame išiduoti į smulkmenas — apveizėsime lietuvištos judėjimą per tuos metus aplamai. Taigi atsižvelgiant ant pačios idėjos lietuvištos, matome, kad jinai pusėtinai pakilo ir prasiplatino. Didžiojoje Lietuvoje, kaip gauname tirti per korespondentus vieno-kito laikraščio ir per privatiškas žinias, pereinamuosius metus yra susitaisę daug draugystėlių laikraščiams ir knygoms gabenti ir skaityti, ir su kitokiais siekiais kuopelių. Tarp kitų paminėjimo vertas įkūrimas lietuviškos pardavyklos Mariampolėje (Suv. gub.) per tokią ukininkų kuopą, iš ko galima matyti, kad čionai lietuvištos idėja yra gerai išsiaknėjusi; ir kitose vietose, tuli žmonės, varomi tos pačios idėjos stoja į kovą su svetimtaučiais ant pirklystės ir pramonės dirvų. Iš kito galo, ir tulas Lietuvos bajoras ar dagi ponas pereinamuosiuose metuose parodė savo solidariškumą su lietuvištom. Teip antai skatėme viename „Lietuvininkų Vienybės“ numeryje, kad kuni-

gaikštis Oginskis vienu tarpu buvo padavęs į cenzūrą lietuviškas knygeles su aprašymu koleros, parašytas vieno Lietuvos daktaro. Nors iš to tuom tarpu nieko gero neišėjo, nėra, kaip ir galima buvo tikėtis, Maskoliai tų knygelių spausdinti neleido, tačiau tai vis yra ženklas lietuvištos idėjos augimo. Buvo girdėti, kad viename Lietuvos kampe po bajoriškus namus, kame pirma buvo vien lenkiškai kalbama, dabar jau pradėda kalbėti lietuviškai, ypač per susirinkimus, kada randasi keli Lietuviai. Buvo girdėti, kad yra ir tokių namų, kur bajorai su visu pametė lenkišką kalbą. Mes nenorime tuomi pasakyti, kad bajorai mus išganys, norime tik tai parodyti, kaip lietuvištos idėja auga ir platinasi ne vien į šaknis ale ir į šakas. Norime tikėti, kad ir tarp kunigų bus atsiradę daugiau lietuvištos bičiulių, nors, kas teisybė, toji dalis mūsų tautos (bent kelios žmogystos) pernai apsišaukė bėsa dideis lietuvištos priešininkais,*) ir tokiu budu užtraukė tulą negarbę ant visos kunigijos. Tolesniai kalbant apie apsišaukimus lietuvištos idėjos pačioje Lietuvoje, galima paminėti daugybes kratų, suėmimų, išgabenimų ir t. p. nusidavimų, dėlei platinimo lietuviškų knygų, kalendorių ir laikraščių, kas teipgi reiškia idėjos plėtimąsi.

Dabar atsižvelgsime ant mūsų literatūros. Vyriausia vieta tarp išleistų šimet knygų, be abejojimo priklauso seniai lauktai *S. Daukanto istorijai*, kurios berods išėjo pernai tik tai vienas tomas, o bus dar du tokie tomai. Išleidimas Daukanto istorijos tai, galima sakyti, yra *epocha* naujosios Lietuvos istorijos, nėra toji istorija be abejojimo milžiniškai pakels Lietuvių dvasią, atskleisdama Lietuvių akims uždangalą nuo tamsios iki šiol Lietuvos praeigos, kuri mums iš dalies buvo suvisu nežinoma, iš dalies per svetimus raštus sukraipyta ir suteršta. Dabar kiekvienas prasiaknėlis, ir nemokėdamas svetimų kalbų — kurių tulos iki šiol buvo *conditio, sine qua non* pažinti Lietuvos praeigai — galės lengvai iš to šaltinio apie mūsų senovę gausias žinias semti ir savo del nežinios nusiminusią dvasią pašelpti ir palinksinti. Už išleidimą tos istorijos Amerikos Lietuviai užsipelnys didę garbę. Vienok prie tos progos reikia pasakyti, kad suvisu be reikalo del tulų maž-

*) Iš Kauno seminarijos tapo išvartytas išguldymas lietuviškos kalbos drauge su prof. kun. K. Jauniu.

možių, Amerikiečiai užvilkino išleidimą tų knygų. Šiandien laiką turime mes labai branginti, nėra nevidonai nesnaudžia apgulę iš visų pusių beginklę Lietuvą; kožnas kas valandą jos kraštus sav, plėšia, delto-gi ir trumpiausias ginklų pavėlinimas neša neatlyginamą pragaištį.

Pernai ir daugiau išėjo visokio turinio knygelių ir originališkų lietuviškų raštų, tarp kurių galima paminėti „Ponas ir muzikai“, „Išgriovimas Kauno pilies“, kurie be abejo joms sužadins ir daugiau originališkų veikalų. Pasirodė ir keli smulkesni originališki veikalėliai, atspausdinti tai viename tai kitame lietuviškam laikraštyje. Tarp tokių veikalėlių žymią vietą užima vaizdelis iš šių dienų mūsų gyvenimo „Dėl tevyneš!“, parašytas mūsų nenuilstančios Lietuvininkės Žmonos. Tasai vaizdelis, skaisčiai išparodydamas klaidas ir nusidėjimus mūsų jaunuomenės ir rezultatus tujų paklydimų, yra lyg koksai gaivinantis balsamas doriskoms žaisdoms jaunųjų Lietuvių.

Toliaus reikia pasakyti, kad mūsų laikraščiai pereitus metus įgijo daugiau stiprybės ir įtekmės ant skaistančiųjų, o tulose vietose jie, stačiai gali sakyti, tapo regulatoriaus liaudies nuomonės. Ale čion negalime užtylėti, kad tuli laikraščiai, ypač kraštutinių pakraipų, dar vis pertoli laikosi nuo savos, lietuviškos dirvos. Toje linkmėje iki šiol, rodos, išmitingiausiai elgiasi „Lietuva“, išeinanti Chicagoje. Kada kitiems laikraščiams lietuvištytė tėra tiktai surrogatas, o kitam dagi vaistas kokiai svetimai, lietuvištytė visai ne bendrai, idėjai tarnauti, „Lietuvai“, regis, lietuvištytė yra vyriausias rupestis. Lygiai negalime užtylėti, kad radikališkoji „Apšvieta“ žada daugiau neišėiti, o į jos vietą išėisiant Amerikoje „Gadynė“, naujas laikraštis, kurs busias organu L. M. Draugystės. Gana sunku yra nuspręsti, ką turi reikšti tokia atmaina, ale negalime iškęsti nepasakę savo nuomonės apie tą dalyką. Mums rodosi, kad L. M. Draugystės padėjimas eina menkyn. Ir ištikro yra sunku kovoti tai menkai draugystėlei prieš tokią kunigų įtekmę ir sylą, kuri priegtam dar kasdien auga, nėra kunigu Amerikoje jau labai dang atsirado, o didesnėji jų dalis, rodos, teipogi nor budavoti savo galybę ant lietuvištytės pamato. Amerikos kunigai, o tarp jų vyriausiai kunigas Burba, norėdami išversti Dro Sliupo įtekmę, rodos, nusileido ir nuo kelinto katalikystės principo, kad tiktai išlaikytų žmones prie kunigų įtekmės ir prie susivienijimo; o tai rodos, jiems ir klojasi. Susivienijimas auga, drange auga ir susivienijimo organas „Vienybė“, kuri paskutiniame laike, regis, įgijo apščiai sądarbininkų ir iš Europos. „Vienybė“ matomai stengiasi susitelkti po savo blisge kuodaugiausiai ant lietuvištytės dirvos dirbančių prakilnesnių darbininkų.

Susivienijimo kaštu leidžiama ir Daukanto istorija, ir tai galima sakyti atlieka didį darbą, ale

mums rodos, kad toksai susivienijimas stovi po perdaug didele kunigų įtekmė. Dabar, kol už durų jaučia vilką (Drą Sliupą), tai kunigėliai labai rupestingi apie lietuvištytę, ale tegul tik jo nebutų, tai lietuvištytė ir pražutų iš tojo susivienijimo, o ypač kada į tarpą tų kunigų, vyriausiai į kunigo Burbos vietą, pakliutų kokis kitas kunigas, toksai antai, kaip Mašiotas. Deltogi iš tos pusės žiurint į susivienijimą, yra velytina, kad ir šėip žmonės įgytų šiokią toką įtekmę ant susivienijimo.

Ant galo turime paminėti ir politiškąjį Lietuvių krutėjimą, gana stipriai pernai apsiereiskų Prusų Lietuvoje. Nors pastatytiejie „Lietuviškos skyrimo draugystės“ kandidatai nė į ciceorystos nė į karalystės seimą suvisu netapo išskirti, ale pareitų metų skyrymai turėjo milžinišką įtekmę ant pabudinimo lietuviškos sąmonės tarp Prusų Lietuvininkų. Kad tik teip butų galima toliaus, neatleidžiant, dirbti, tai Prusų Lietuva butų galima tikrai gerai išjudinti, ale bėda, kad tam tikslui nėra reikalingų vaistų . . .

Ant galų galo turime pridurti, kad ir mūsų laikraščių („Varpo“ bei „Ukininko“) spēkos gero-kai paaugo.

Joblonskij

Keturios dienos.

Apr.

(Rusiskai parašė Vsevol. Garšin's, lietuviškai išvertė S. O.).

Pamenu, kaip bėgom per mišką, kaip užė kulkos, kaip krito jų numuštos šakelės, ir kaip lindome per gruzučių*) krūmus. Ėmė šaudyti tankiaus. Pamiškėje pradėjo rodytis vietomis kas-žin kokie raudoni daiktėliai; ką-tik pasirodė jie vėl nyko, ir vėl rodėsi. Sidorovs, mažas pirmosios rotos kareivis, staiga prisėdo ant žemės ir nieko nesakydamas pažiūrėjo į mane didelėms išsigandusioms akimis. Iš jo burnos tekėjo kraujo srovė. Teip, gerai tat pamenu. Atsimenu teip-pat, kaip pamiškėje, tarp tankių krūmų, pamačiau . . . jį. Jis buvo didelis, nutukęs turkas, bet aš bėgau tiesiai prie jo, nors silpnas buvau ir menkas. Kas-žin kas dunktelėjo, kas-žin koks, kaip man pasirodė, didelis daiktas pralėkė pro šalį; suspengė ausis. „Tai jis į mane šovė“, tariau sau. O čia jis pats drebėdamas iš baimės prisiglaudė nugarą prie tankaus gruzučių krūmo. Krūmas galima buvo aplenkti, bet iš baimės jis nieko nebeprotavo ir lindo tiesiai į dygias šakas. Vienu smogiu išmušiau jam iš rankų šaudyklę, kitu įkišau kas-žin kur savo durtuvą. Kas-žin kas suriko ne savu balsu, tarytum vaitojo. Paskum nubėgau tolyn. Mūsiškiai rėkė „ura!“ puolė, šaudė. Pamenu, kad ir aš kelis kartus šoviau, išėjęs iš miško, ant aikštės. Staiga ėmė balsiaus rėkti „ura“, ir visi mės vienu kartu patraukėm tolyn. Tariant, ne mės, bet mūsiškiai, nes aš likau. Buvo tat labai keista. Dar keisčiaus buvo, kad viskas staiga išnyko; visi balsai ir šaudymai nutilo. Nieko nebegirdėjau, mačiau tiktai kas-žin ką mėlyną, buvo tat, turbūt, dangus. Paskum ir tas išnyko.

* * *

Tokiam keistam padėjime aš dar niekad. nebuvau buvęs. Guliu, rodos, kniūbsčias ir matau prieais savetiktai

*) *Gružutis, graužutis* = *Crataegus*, боярышникъ.

maža plotelį žemės. Kelios žolelės, skruzdėlė palenkusi galva žemyn ir nešanti vieną tokią žolelę, keli likę nuo pernykštės žolės šapeliai — tai visa, ką matau. Ir visus tuos daiktus tiktai viena akim tematau, nes kitą akį slėgia kas-žin koks kietas daiktas, tur-būt šaka, ant kurios pasirėmus mano galva. Man labai negera gulėti, ir aš noriu, bet visai nesuprantu, kodėl negaliu pasijudinti. Teip pereina laikas. Girdžiu čirškiant žiogelius, dūzgiant bites. Daugiau nieko nėra. Galiausiai pasistengęs ištraukiu dešinę ranką iš-po savęs ir remdams abi ranki į žemę noriu atsiklaupiti.

Kas-žin koks aštrus daiktas smarkiai, kaip žaibas, perveria visą mano kūną nuo kelių iki krutinei ir galvai, ir vėl griūvu. Vėl tamsu, vėl nieko nebėr.

* * *

Pabudau. Kodėl aš matau žvaigžduotes, kurias teip skaisčiai šviečia ant juodai-mėlyno bulgarų dangaus. Ar aš ne būdelėje? Ko aš išlindau iš jos? Noriu pasijudinti ir jaučiu kojose didelių sopulius.

Teip, aš pažeistas kovoje. Ar pavojingai ar ne? Griebiuosi už skaudamų kojų. Ant dešinės ir kairės, skaudamose vietose, yra daug sukresėjusių kraujų. Pajudinus ar tik pridėjus rankas, sopuliai tuoj eina didyn. Visą sopa teip, kaip kad dantis sopėtų: nuolat, mauste maudžia. Ausis spengia, galva sunki. Pradedu suprasti, kad turiu abiejose kojose žaizdas. Kas tat galėtų būti? Kodėl manęs nepajėmė? Ar tai turkai mus būtų sumušę? Pradedu atsiminti, kas mane istiko, iš-pradžią sunkiai, paskui aiškiau, ir gaunu supratimą, kad mės visiškai nesumušti. Aš tik parpuoliau (to vienok nepamenu; bet pamenu, kaip visi nubėgo tolyn, o aš nebegalėjau bėgti, ir prieš mane liko tiktai mėlyna dėmė) — ir parpuoliau pievutėje ant kalnelio. Ta pievutė mums rodė mūsų batalijono komandyras. „Vyrai, mės busime tenai!“ — riktelėjo jisai savo skardžiu balsu. Ir mės buvome tenai; matyti, kad mės nesumušti. . . . Kodėl-gi mane paliko? Jug čia pievutė, čia atvira vieta, viskas matyti. Jug, tikrai, ne aš vienas čia guliu. Teip daug buvo šuvių. Reikia pakelti galva ir apsidairyti. Dabar tat lengviaus padaryti, nes dar tuomet, kada atsikvošėjęs mačiau žolelę ir skruzdėlę, slenkančią galva žemyn, mėgindams atsikelti parpuoliau ne teip, kaip pirma gulėjau, — ant nugaros apsiaverčiau. Todėl ir matau tas žvaigždeles.

Kelinosi ir sėdu. Sunku, nes abidvi koji peršauta. Kelis kartus sėdu, nesiseka; pagalop, trįška nuo sopėjimo ašaros ir atsisėdu.

Ties manim sklypelis juodai-mėlyno dangaus, kuriame žiba didelė žvaigždė ir kelios mažos, aplinkui kas-žin koki tamsūs, augšti daiktai. Tat krumai. Aš krūmuose manęs nerašo!

Jaučiu judant plaukų šaknis ant mano galvos.

Bet kaip aš atsiradau krūmuose, jei jie mane peršovė ant aikštės! Tur-būt, atslinkau čionai pažeistas, nežinodams kur dėtis iš skausmo. Keista tik, kad dabar nebegaliu pasijudinti, nors tuo-kart stengiau atslinkti sulyg krūmų. Gal-but tuo-kart buvo tiktai viena žaizda, ir kita kulka pribaižė mane jau čionai. Šviesiai-rausvi taškai pasirodė aplinkui mane. Didžioji žvaigždė pabalo, kelios mažiukės išnyko. Tai mėnuo teka. Kaip smagu dabar namiele! . . .

Girdžiu kas-žin kokius keistus balsus . . . Tarytum kas vaitoja. Teip, — vaitoja. Ar tik neguli prie manęs toks-pat užmirštas kareivis, su sužeistoms kojomis ir su kulka viduriuose? Ne, vaitoja teip arti. o aplink mane, rodos, nieko nėra . . . Dieve mano,

jug tai aš pats! Tylus, skurdus vaitojimas; argi man, iš tikro, teip skauda? Tur-būt. Bet aš nesuprantu to skausmo, nes galva sukasi, sunki. Geriaus vėl gulti ir užmigti, miegot, miegot . . . Bet ar atbusiu kada nors? Vis tiek.

Tik ką rengiuosi gult, kaip platus baltas mėnesienos ruožas nušviečia tą vietą, kur aš guliu, ir išvystu kas-žin kokį tamsų ir didelį daiktą gulintį per kokius penkis žingsnius nuo manęs. Kur-ne-kur matyt pažibai. Tat blizga sagos, rasi ginklas. Čia bus koks lavonas, arba tik sužeistas žmogus.

Vis tiek, gulsiu . . .

Ne, negalimas daiktas! Mūsiškiai nenuvėjo. Jie čia-pat, jie apveikė turkus ir pasiliko ant tos-pačios vietos. Bet kodėl negirdėt nė balsų, nė spragėjimo sukurtos ugnies? Bet aš, tur-būt, tik nusilpęs ir negirdžiu. — Jie bus čia-pat.

„Gelbėkii, gelbėkit!

Šaukiu baisiu, užkimusiu balsu, kaip beprotis bet atsakymo negaunu. Balsiai skamba mano šaukimas nakties laike. Viskas aplinkui tyli. Tiktai žiogelis čirpsi be paliovos. Mėnesėlis, nuliudęs, žiuri į mane savo apskritu veidu.

Jeigu jis būtų sužeistas, tad būtų pabudęs nuo tokio riksmo. Lavonas. Mūsiškis ar turkas? Dieve mano! būk tai ne vis tiek. Ir miegas užmerkia mano skaudamas akis.

* * *

Guliu užsimerkęs, nors jau senei pabudau. Nenoriu atsimerkt, nes per nuleistus vokus jaučiu saulės šviesą: jei atsimerkčiau, tad pliekstų ji į akis. Ir geriaus nesijudinti . . . Vakar (rodos, tas buvo vakar?) mane pažeidė; pėrėjo diena, pereis kita, numirsiu. Vis tiek. Geriaus nesijudinti. Nebekrutėsiu. Kaip gera būtų sustabdyt ir smegenų darbas; bet jo ne-kaip nesustabdysi. Mintys, atsiminimai lenda į galvą. Bet vis tai neilgam, greit galas. Tiktai gazetose paliks keletas eilučių, kad mūsiškių nedaug težuvę: pažeista tiek; užmuštas jaunas kareivis Ivanovas. Ne, ir pavardės neparrašys; pasakys tiesiai: užmuštas vienas. Vienas kareivis, kaip tas šunelis . . . Visą paveikslą turiu aiškiai akise išiveizdinęs. Tas buvo senei; bet viskas, visas mano gyvenimas, tas gyvenimas, kada dar negulėjau su peršautoms kojomis, buvo teip senei Eėjau gatve; būrelis žmonių mane sulaukė. Minia stovėjo ir žiūrėjo į kas-žin kokį baltą daiktą, sukruvintą ir skurdžiai čypiantį. Tat buvo mažas gražus šunytiš; jį pervaziavo ratas. Jis merdėjo, kaip aš dabar. Kas-žin koks sargas prastumdė minią, pajėmė šunyti už sprando ir nusinešė. Minia išsikirstė.

Ar mane nuneš kas-nors? Ne, gulėk ir mirk. O kaip smagu gyventi . . . Tą dieną (kada šunyti ištiko nelaimė) buvau laimingas. Eėjau kaip apsvaigęs, bet ir buvo nuo ko. Jūs, atsiminimai, nekankinkite manęs! atstokite nuo manęs. Buvusi laimė, dabartinės kančios . . . Kad būtų likusios vienos kančios, kad nekankintų manęs atsiminimai, kurie nenoroms iššaukia sulyginimus. Nėrimastie, nėrimastie! Tu sunkesnė ir už žaizdas.

Vienok, eina karštyn. Saulė kaitina. Atsimerkiu, matau tuos pačius krūmus, tą-patį dangų, tik dabar šviesi diena. Štai ir mano kaimynas. Teip, tai turkas, lavonas. Koks didelis! Pradedu pažinti: tas-pats . . .

Prieš mane guli mano užmuštas žmogus. Už ką aš jį užmušiau?

Guli jis čia negyvas sukruvintas. Kodėl jam prilikta buvo čia atkakti? Kas jis? Gal-būt jis, kaip ir aš, turi seną motiną. Ilgai ji sėdės vakarais prieduryje savo menkučio plūktinio butelio, ir žiūrės į tolymą žemių pusę: ar nepareina jos mieliausias sūnelis, jos darbininkas ir maitintojas.

O aš? Ir aš teip-pat . . . Norėčiau mainytis su juo. Koks jis laimingas: jis nieko nebegirdi, nebepajaučia nė žaizdų sopėjimo, nė neapsakomos nerimasties, nė troškulio . . . Durtuvas ilindo jam tiesiai į širdį . . . Štai ant mandieros didelė juoda skylė; aplinkui ją kraujai. *Vis-tat padariau — aš.*

Nenorėjau to. Eidamas karan niekam pikto nenorėjau daryti. Toji mintis, kad ir man reikės žmonės užmušti, neateidavo man į galvą. Turėjau tik išiveidines, kaip aš pats atstatysiu savo krūtinę jų kulkoms. Ir nuvėjau ir atstaciau.

— Tai, ir kas iš-to? Kvailys, kvailys! Tas nelaimingas fellachas (jisai vilkėjo egiptiečių mandiera), — jo kaltė da mažesnė. Pirm neg sukišo juos, kaip silkes bosan, į garlaivį ir atvežė į Konstantinopolį, jisai nė girdėte nebuvo girdėjęs nė apie Rusiją, nė apie Bulgariją. Jam liepė eiti, ir jis ėjo. Jei jis nebūtų ėjęs, jį būtų ėmę mušti pagaliais, o gal koks „paša“ ir kulka būtų įvareš iš revolverio. Jis turėjo ilgą, sunkią kelionę nuo Stambulo iki Ruščukui. Mės užpuolėm, jis gynėsi. Bet matydams, kad mės baisūs žmonės ir nesibijodami nė jo patentuotų anglišku šaudyklių Pibodi ir Martini vis lendam tolyn, jisai išsigando. Kada jis norėjo pasitraukti šalin, mažas žmogelis, kurį jis būtų galėjęs nutrenkti viena savo juoda kumščia, pašoko ir įkišo jam durtuvą į širdį.

Ką-gi jis kaltas?

Ir ką kaltas aš, nors jį užmušiau? Ką aš kaltas? Kodėl aš turiu teip trokšti? Trokšti! Kas žino, ką reiškia tas žodis! Net tuo-kart, kada mės ėjom per Rumuniją, pereidami kas-dien po 50 verstų, nors trukdė baisi kaitra su savo 40 laipsnių, net tuo-kart nejučiausiai to, ką dabar jaučiu. Ai, kad kas-nors ateitų!

Dieve mano! jug tam dideliam jo būtelįj' turbūt, yra vandėns! Reikia tik prislinkti. Bet kaip sunku! Vis tiek, prislinksiu.

Slenku. Kojos velkasi, apsilpusios rankos ką-tik gali pajudinti sustingusi kūnā. Sulyg lavonui apie du sieksniu, bet man tai daugiau — nedaugiau, bet biaučiau — už dešimčius verstų. Vis tik reikia slinkti. Gerklė išdžiūvus, degte dega. Jug be vėpėns ir numirti gali greičiau. Vis-tik, gal-būt . . .

Slenku. Kojos kliūva už žemės ir kiekvienas pasijudinimas iššaukia neišpasakytus sopulius. Rėkiu, vaitoju, bet vis-tik slenku. Ant galo pagalios, štai ir jis. Štai būtelis . . . jame yra vandėns, ir kiek daug! rodos, daugiau kaip pusė būtelio. O! vandėns užteks ilgam . . . kol mirsiu!

Mano auka, tu gelbi mane. Ėmiau rišti būtelį, pasirėmęs ant vienos aukūnės ir staiga, pasviręs, sugriuvau veidu ant krūtinės savo gelbėtojaus. Jis labai jau dvokė lavonu.

* * *

Atsigėriau. Vanduo buvo šiltas, bet da geras, ir jo buvo daug. Dar keletą dienų galėsiu išgyventi. Pamenu, „Fiziologijoje kasdieninio gyvenimo“ pasakyta, kad be valgio žmogus gal gyventi ilgiaus, kaip nedėlią, kad tik būtų vandėns. Dar tenai pasakyta apie vieną žmogų, kuris badu save numarinęs. Jis gyvenęs gana ilgai, nes gėręs.

Tai, kas iš-to? Jeigu gyvėsiu dar kokias penkias-šešias dienas, kas bus iš-to? Mūsiškiai nuvėjo, bul-

garai išbėgiojo. Kelio arti nėra. Vis tiek — reiks mirti. Tiktai, ką turėčiau merdėti kokias tris dienas, dabar merdėsiu visą nedėlią. Ar negeriaus baigti? Šaly mano kaimyno guli jo šaudyklė; puikus angliškas dirbiny. Reikia tiktai ranka ištiesti; paskum vienas akies mirksnis ir galas. Patronų čia-pat visa krūva. Jis nespėjo visus iššaudyti.

Taigi, ar baigt ar — laukti? Ko? Pagelbos? Mirties? Laukt, iki atvažiuos turkai ir ims plėsti odą nuo pažeistų mano kojų. Geriaus pačiam . . .

Ne, nereikia nusiminti; turėsinosi iš paskutinos, kolei teksiu spėkų. Jug jei mane atras, aš išgelbėtas. Gal-būt, kaulai neperšauti: mane išgydys. Pamatysiu gimtinę, motiną, Marytę . . .

Viešpatie, neduok joms išgirsti visą teisybę! Tegul mąno, kad aš visiškai užmuštas. Ką jos darytų, kad žinotų, kaip aš kentėjau dvi, tris, keturias dienas!

Galva sukasi; kelionė pas kaimyną labai mane nukankino. O čia da tokia baisi smarvė! Kaip jis pajudavo . . . Kas iš jo bus rytoj' arba poryt. Ir dabar guli čia tik delto, kad negaliu pasitraukti tolyn. Pasilsėjęs slinksiu į senąją vietą; vėjas pučia iš ten ir tą smarvę nuneš nuo manęs.

Guli visai nusilpęs. Saulė degina veidą ir rankas. Nėr kuo užsikloti. Kad nors naktis greičiaus ateitų: tai, rodos, bus antra. Mintys maišosi, nieko nepamenu.

* * *

Ilgai miegojau, nes man pabudus buvo jau naktis. Viskas tebėr, kaip buvo: žaizdas tebesopa, kaimynas tebeguli, toks-pat didelis ir nekruta.

Negaliu būt nemąstęs apie jį. Ar-gi aš mečiau visa, kas miela, kas brangu, ėjau čia tūkstančius verstų, badavau, šalau, kenčiau nuo kaitros; ar-gi pagaliaus guliu čia kęsdamas sopulius tik tam, kad tas nelaimingas žmogus netektų gyvasties? O teisybę sakant, jug aš nieko nepadariau naudingo karo siekiam, kaip tik užmušiau šį vieną žmogelį.

Užmušimas, užmušėjas . . . Ir kas-gi? Aš.

Kada panorėjau eiti karan, motina ir Marytė neatkalbinėjo man, nors ir verkė. Idėjos apakintas, nemačiau tų ašarų. Nesupratau (dabar suprantu), ką dariau su savo artymiausiais.

Ar minėti! Kas buvo, nebesugrįš.

Kaip keistai pažiūrėjo ant mano žingsnio daugelis mano pažįstamų „Tikras pusgalvis! Lenda, pats nežino ko!“ Kaip jie galėjo teip sakyti? Kaip-gi rišasi tokie žodžiai su *ju* išmanymu apie didžius darbus, meilę tėvynės ir kitus tokius daiktus. Jug jų akise aš turėjau atlikti visus tuos gerus darbus. Ir vis-tik esmi pusgalvis.

Važiuoju į Kišeniova, man ant pečių uždeda veršiuką ir visokius kareivio daiktus. Ir einu drauge su tūkstančiais, iš kurių rasi tik keletes eina, kaip aš, iš gero noro. Visi kiti būtų namiele pasilikę, jeigu jiems būtų duota liktis. Vienok jie teip-pat, kaip ir mės, „norininkai“, pereina tūkstančius verstų ir grumiasi lygiai teip-pat, kaip mės, gal da ir geriaus. Jie pildo savo pareigas, nors tuojuo, kaip matai, mestu viską ir eitų sau, kad tik būtų leidžiama.

Papūtė šiaurus ryto vėjelis. Krūmai sujudėjo, išskrido miegūstas paukštelis. Žvaigždės nyksta. Mėlynas dangus paliko pilkas, jį aptraukė gerbenėti debesėliai; pilka prieblanda apsiautė žemę. Prasidėjo trečia diena mano . . . Kaip tai pavadinti? Gyvenimo? Merdėjimo?

Trečia . . . Kiek jų da paliko? Vies tiek, nedaug. Aš labai apsilpęs ir, tur-but, nebegalėsiu atsitraukti

nuo lavono. Greit mudu susilygįsiva ir nebesibiau-
rėsiva vienas kitu.

Reikia atsigerti. Gersiu tris kartus per dieną:
rytmety, per pietus ir vakare.

* * *

Saulė užtekėjo. Didelis jos ratas, perskirtas juo-
doms krūmų šakomis, visas raudonas, kaip kraujas.
Siandien, tur-būt karšta bus. Kaimyne — kas bus
su tavim? Tu ir dabar baisus.

Teip, jis buvo baisus. Jo plaukai ėmė mukti.
Jo oda, juoda nuo prigimimo, pabalo ir nugelto; iš-
putęs veidas teip ją ištempė, net ji plyšo už ausies.
Ten knibždėjo krimėlės. Batuotos kojos išputo ir iš
aulį išlindo didelės pūslės. Jis visas baisiai išsipūtė,
nelyginant kupstas.

Gulėt teip arti prie jo nebegalima. Man reikia
kaip-nors nuo jo nurobloti. Bet ar galėsiu? Dar
galiu pakelti ranką, atkimšti būtelį, atsigerti; bet
pakelti sunkų sustingusį kūną? Vis tik trauksiuosi,
nors pamaži, nors po pusę žingsnio per valandą.

Visas rytas pereina besirangant. Sopoliai smar-
kūs, bet ką jie man dabar? Nebepamenu, nebežinau,
ką jaučia sveikas žmogus. Rodos jau apsiratau su
sopoliais. Tą rytą vis tik nusiyriau apie du sieksniu
ir atsidūriau ant senosios vietos. Bet neilgiausiai
kvėpavau geru oru, jei tik gal būt geras oras per
šešis žingsnius nuo pūvančio lavono. Vėjas grėžiasi
ir vėl užpučia ant manęs tokia smarve, net biau-
ru palieka. Dyką pilvą skauda, jis susitraukia ir ma-
žinasi; visi vyduriai vartosi. O biauirus, užkrėstas
oras plaukia tiesiai ant manęs. Nebežinodams ką
daryti, imu verkti.

* * *

Visai nusiminęs, apsvaigęs, guliu ir nieko nebe-
žinau. Staiga... gal man tik teip pasirodė ligoje?
Man rodos, kad... ne. Teip, tat balsai. Arkliai
tapnoja, žmonės kalba. Ką tik nesurikau, bet susi-
turėjau. O ką, jeigu tat turkai? Kas bus tada? Prie
tų kančių prisidės kitos, dar baisesnės, nuo kurių
plaukai šiaušiasi net tuo-met, kada skaitai apie ją
gazitose. Nulups oda, kepis sužeistas kojas...
tai da teip pasielgtų; jug jie daug ką moka išrasti.
Ar negeriaus užbaigti gyvenimas čia, nekaip mirti
jų rankose? O jeigu tai mūsiškiai? O! prakeikti krū-
mai! Kodėl jus suaugot aplink mane, kaip kokia
tanki tvora? Per juos nieko neamatau; tik vienoj
vietoj, kaip per kokį langelį, per krūmus matyti to-
lymas slėnis. Ten, rodos, yra upelis, iš kurio gėrėme
prieš kovą. Teip, štai ir smiltinė uola, permesta per
upelį, kaip koks tiltas. Tikrai čia jos kareiviai.
Balsai aptila. Negaliu išgirsti, kaip jie kalba: mano
klusumas apsilpo. Viešpatie! jeigu tat mūsiškiai...
Suriksiu; jie išgirs ir nuo upelio. Reikia surikti,
šėip galima papulti į rankas bašibuzukams. Bet
kodėl jie teip ilgai nepasirodo? Nebetversiu; nebe-
jaučiu nė lavono smarvės, nors ji nėkiek nesumažėjo.

Staiga joja per upelį, matau kazokus. Mėlynos
mandieros, raudoni liampasai, kalavijai. Bus apie
pusė šimto. Pirmas joja ant puikaus žirgo juod-
barzdis aficieras. Ką-tik spėjo pereiti per upę, jis
atsigrėžė visas į užpakalį ir suriko:

„Ri-i-čia, ma arš!“

— Palaukit, palaukit, susimildami! Gelbėkit, gel-
bėkit, broliai! — šaukiu, bet didelių arklių tapnojimas,
kardų barškėjimas ir daugelio kazokų balsai didesni
už mano duslią kalbą — ir manęs negirdi!

Velniop! Nusikamavęs puolu veidu ant žemės ir
pradedu raudoti. Iš mano parversto būtelio bėga

vanduo, mano gyvastis, mano išgelbėjimas, atitolini
mas mano mirties. Bet pamačiau tat tik tuo-met
kada vandens teliko ne daugiaus, kaip pusė stiklo
kada viskas suėjo į godžią, sausą žemę.

Nebegaliu atsiminti viso išgaščio, kurs mane
apėmė po šito atsitikimo. Gulėjau, kaip negyvas,
primerkęs akis. Vėjas nuolat mainėsi, kartais pūtė
smagus ir grynas vėjelis, kartais vėl dvelkė smarve.
Kaimynas tą dieną išrodė, kaip kokia neapsakoma
biaurybė. Vieną-kart, norėdams ant jo dirstelėti, at-
simerkiau ir pasibaisėjau. Veido jau nebebuvo, nuo
kaulų buvo nuslinkęs. Baisus kaulų šypsojimas, am-
žinas šypsojimas, pasirodė man toks biauirus, toks
išgąstingas, kaip niekad dar, nors man nekarą tek-
davo laikyti rankose kiaušus ir preparuoti visa galva.
Šitie mandieruoti kaulai su šviesioms sagomis baisiai
mane papurtė. „Tai karas, tariau sau. — Čia jo
tikras paveikslas“.

Saulė kaitina ir degina, kaip pirma, kaip rankos
ir veidas jau senai saule nudegę: likusį vandenį iš-
gėriau visą. Troškulus teip kankino, jug norėdams
išgerti vieną gurkšnelį nurijau iš karto visą vandenį.
Ai, kodėl aš nešukterėjau kazokams, kada jie buvo
teip arti manęs! Jeigu tat būtų buvę ir turkai, vis
tik geriaus būtų. Būtų kankinę kokią valandą, dvi,
o čia nė nežinau, kaip ilgai reiks vartytis ir kentėti.
Motinėle mano, brangioji mano! Išsirausi tu savo
žilus plaukus, mušiesi galva į sieną, prakeiksi tą
dieną, kada pagimdei mane, prakeiksi visą pasaulę,
kad pramanė karą žmonėms kankinti!

Bet judvi su Maryte, tur-būt, nė neišgirsita apie
mano kančias. Sudiev matute, sudiev mergele, mano
mylimoji! Ai, kaip sunku, graudu! Ima spausti širdį.

Vėl tas baltas šunelis! Sargas jo nepasigailėjo,
trenkė galva į sieną ir metė į duobę, kur meta
šiukšles ir lieja pamazgas. Bet jis buvo gyvas. Ir
kankinosi dar visą dieną. Aš nelaimingesnis už jį,
nes kenčiu jau tris dienas. Rytoj ketvirta, paskum
penkta, šešta... Mirtie, kur tu? Ateik, ateik! Pa-
jink mane!

Bet mirtis neateina ir nepajima manęs. Ir aš
guliu saulės atkaitoje ir neturiu nė lašelio vandens
išdžiūvusiai gerklei atvilgyti, ir lavonas užkrečia mane.
Jis visai išsileido. Iš jo krinta tūkstančių tūkstančiai
kirmėlių. Kaip jos knibžda. Kaip jį suės, ir paliks
jo tiktai kaulai ir mandiera, tuo-kart bus mano eilė.
Ir aš būsiu toks-pat.

Pereina diena, pereina naktis. Vis teip-pat.
Pradedu aušti. Vis teip-pat. Vėl diena pereina...

Krūmai juda ir ošia, tarytum šneka. „Tu nu-
mirsi, numirsi, numirsi“, šnibžda jie. „Nepamatysi,
nepamatysi, nepamatysi!“ atsako krūmai iš kitos pusės.

— Kaip čia juos ir pamatysi? išgirdau balsiai
šnekant aplink mane.

Sudrebėjau ir atsipeikėjau. Iš krūmų žiūri į mane
geros mėlynos akys Jakovlevo, mūsų gefreiterio.

— Kastuvus! šaukia jisai. Čia da yra du: mūsų
ir jų!

— Nereikia kastuvų, nekaskite, aš gyvas! —
noriu surikti, bet tik duslus vaitojimas išėina iš mano
sudžiūvusiu lupų.

Viešpatie! Jug jis gyvas? Ponas Ivanovas!
Vyrai! Bėkite šia, mūsų ponas gyvas! Šaukite daktarą!

* * *

Beregint man ima pilti į burną vandenį, degtinę
ir da kas-žin ką. Paskum viskas išnyksta.

Palengva siūbuodama, slenka neštuvė. Toks lengvas
judėjimas užsupa mane. Užmiegu ir vėl atbundu.

Surištas žaizdas nebesopa; smagus, džiaugsmingas
jausmas gaivina visą kūną . . .

Sūstok! Nuleisk! Sanitarai! ketvirta permaina,
marš! neštuvę! Imki, kelki!

Teip komanduoja Piotr Ivanič, mūsų lazarieto
afcieras, angštas, liesas ir labai geras žmogus. Jis
toks angštas, juog pagrežęs akis į jo pusę nuolat
matau jo galvą su reta ilga barzda ir pečiais, nors
neštuvus užsidėję ant pečių neša keturi augaluoti ka-
reiviai.

— Piotr Ivanič! šnibždu.

— Ką, broliuk?

Piotr Ivanič pasilenkė ties manim.

— Piotr Ivanič, ką sakė Tamstai daktaras? Ar
greit mirsiu?

— Ką tu čia, Ivanovai, gana jau! Nemirsi. Jug
visi tavo kaulai sveiki. Koks laimingas! Nė kaulai,
nė gyslos. Tik kaip išgyvenai tąs tris ar keturias
dianas? Ką valgei?

— Nieko.

— O ar gėrei ką?

-- Pas turką radau būtelį. Piotr Ivanič, aš dabar
nebegaliu kalbėti. Paskum.

— Na, gerai, gerai, miegok sau sveikas.

Vėl miegu, nieko nežinau.

Pabudau devizijos gydykloje. Prie manęs stovi
daktarai, mielasirdingos sesers, matau dar pažįstamą
veidą garsaus Peterburgo profesoriaus, pasilenkusio
ties mano kojomis. Jo rankos kruvinos. Jisai trūsiasi
neilgiausiai apie mano kojas ir atsigrėžęs į mane taria:

— Na, džiaugkis Tamsta! Tamstos laimė! Būsi
gyvas Vieną Tamstos koją mės nupiovėm; bet tai
menkniekis. Ar gali Tamsta kalbėt?

Aš galiu kalbėt ir apsakau jiems visa, kas čionai
parašyta.

Lietuvos istorija.

Parasė Lietuvos vaikas.

V.

Rusiai ir Parusiai.

(Tąsa.)

Neišsipildžiusią Čechu karaliaus karžygą ant Pa-
rusių atlygino karžygos vokiškų kunigaikščių. Teip,
1265 m., dėka didžiojo mistro stangai, Brunsviko kuni-
gaikštis Albertas ir Turingijos landgrovas Albertas
su dideliu pulku kryžiauninkų atvyko iš Vokietijos į
Pomežaniją. Šituodu pirmučiausiai stengėsi išgelbėti
nuo alchio (bado) Karaliaučių ir tai jiemdvim visiškai
pasisekė su pagelba kelių laivų ant Nerijos; didesnės
gi karžygos juodu nedrįso daryti dėl menkumo savo
pajiegų. Pradžioje 1266 m. atvyko į Parusiją su skait-
linga ir gerai išarvuota kariūmene didysis mistras ir
Brandenburgijos margrovas Ottonas. Bet ir šitą kar-
žyga dėl labai lengvos žiemos neatsižymėjo veiklumu,
nės komunikacija Parusių šalyje tąsyk galima buvo
tiktai vasarą ir stiprią žiemą. Ydant visai dovanai
nenustotų laiko ir kariškų kaštų, didysis mistras ran-
komis kryžiauninkų įsteigė pilį Natangų šalyje, ant
rytinio Nerijos kranto, praminęs ją, ant garbės mar-
grovo, Brandenburgu. Šita pilis, įsteigta mylios at-
stume nuo Pregoros įtakos, turėjo būti sąjungme tarp
Balgos ir Karaliaučiaus pilių, o teip gi ginti įėjimą
vokiškų laivų į Pregorą.

Vienintele pasekmė paskutinių karžygu buvo įstei-
gimas Brandenburgio pilies.

Ant apaštališko sosto sėdėjo tąsyk (nuo Vas.1265m.)
Klemensas IV, kuris dar labiaus protegavojo Kryžei-

vių zokoną, nei visi buvusieji popiežiai. Perstikrines,
kad karžygos priešais Parusius iš pavienių šalių neat-
siekia geidžiamos pasekmės, išsiuntė jis pasiuntinį kar-
dinolą Gvidoną į Vokietiją, Čechus ir kitas šiaurines
šalis pažadinti kunigaikščius ir liaudį gelbėti Kry-
žieivių zokoną Parusių šalyje; be to įsakė visiems
Europos zokonomams garsėti kryžievišką karę, kurios
užduotis turėjo būti visiškas sutrynimas tautos, nuo
teip seniai ir teip tvirtai ginančios savo laisvę ir bo-
čių tikėjimą. Klemenso IV įsakymai stropiai buvo
išpildyti, bet neišsipildė karšti jo geismai, nės iš liau-
dies, gana gerai žinančios siekius kraujgerių križievių,
retas tesirengė traukti į karžygą. Daugiausiai
nuo karžygos atkalbinėjo pati kunigija, kuri gana
gerai pažinojo begėdiškus Kryžievių siekius ir peik-
tiną jų steigimą. Nežiurint ant to nebuvo stokos ma-
žesnių karžygu, kurios 1266 m. suteikė didelę pagelbą
Kryžieviams.

Šitame laike, t. y. 1266 m., bisirengiant abiem
priešingom pusėm į karę, pasimirė Sviętopelkas, Pa-
mario kunigaikštis. Šitas faktas padarė nevienoki
įspaudį ant priešininkų. Parusiai tikėjosi, kad jų pajie-
gos pasididės, mislydami, kad naujasis kunigaikštis
pasiliks jų bičiuliu. Kryžieviai didei nerimo, budami
persitikrinę, kad Sviętopelko įpėdinis taps jų priešiniku.

Sviętopelkas nuo 1253 m., kuriuose jie padarė
paskutinę sutaiką su Kryžieviais, iki savo myriui pa-
siliko jiems ištikimu, o dar permainė ir savo poli-
tiką su jais. Budamas per kelias dešimtis metų
ludininku Kryžievių steigimu naujai užkariautoje jų
tėvynėje, jis persiliudėjo, kad anksčiau ar vėliaus jo
tėvynė pateks į rankas šitų veidmainių zokonikų ir
kad jos nepriegulmė gali būti ilgesnė tiktai esant
geroje su jais sądoroje. Delto gi, jausdamas prisiarti-
nantį savo myrį, priminė savo dviem sunam. Mest-
vinui ir Varcislavui, ydant jie gyvėtų sątaikoje su
Kryžieviais, jei nori užlaikyti tėvynės nepriegulmę.

Pagal Sviętopelko įsakymą, Mestvinas apėmė
kunigaikštystės su vardu kunigaikščio visos Pomerani-
jos, nors jo brolis Varcislavas turėjo paskirtą sau
skrytį nuo Gdansko pusės, teipgi ir jo avynai (dėdės),
Samboras ir Raciboras pasiliko valdytojais savo
skryčių.

Mestvinas nė valandėlę nemislyjo pildyti tėvo
valios link Kryžievių, bet priešingai, jis stengėsi kuo-
greičiausiai išrasti progą atmonyti Kryžieviams už
ilgus metus praleistus jų nelaisvėje. Jam rodėsi, kad
jis butinai išnaikins Kryžievių zokoną Parusijoje, jei
tiktai susivienys su Parusiais.

Priežastis ginčui buvo salo Zantir, atiduota Sam-
boro Kryžieviams.

Mestvinas, negalėdamas atvirai padaryti sądoros
su Parusiais, nės už tai jo laukė bažnyčios prakei-
kimas, padarė su jais sądorą slapta. Pagal sustatytą
veikimo plianą Parusiai, išiveržę su gana dideliu
pulu kariūmenės į Kulmiją ir Pomežaniją, naikino
kaimus ir miestus, o vienkart Mertvino kariūmenė
gaudė ant Vislos kariškus Kryžievių laivus ir plėšė
juos. Vietinis mistras, geisdamas atlygiti Mestvinui
už užpuolį, vasarą 1267 m. staiga pasikėlė per Vislą
ir perėjo su kariūmene per jo žemes, plėsdamas ir
naikėdamas ugnia, prietam nepačėdyjo nė jo brolio
Varcislavo valdybos. Jis paskutimis, užpykęs už tai,
kad per Mestviną ir jo paties valdyba tapo išpu-
styta, norėdamas toliau išsisaugoti tikių atsi-
tikimu, padarė su Kryžieviais sądorą, apssiimdamas
jiems užmokėti du tukstančiu markių, jeigu kada-nors
jo pavaldiniai užpuls ant zokono žemių.

Nors Kryžievių užpuolio Mestvinas ir negalėjo atremti, vienok buvo tvirtai tikėjosi drauge su Parusiais juos įveikti, ir delto įsakė rengtis į naują užpuolį ant jų žemių. Vietinis mistras, supratęs priešų užmanymus, paliepė visoms pilims būti pasirengusioms atremti priešą ir vienkart išsiuntinėjo karumenes į visas Parusių šalis, ydant juos užimti kare namieje ir neleisti susivienyti su Mestvinu. Šitas plianas visiškai pasisekė Kryžieviams, nės ir Mestvino žygis tapo sulaikytas ir Parnsiai tapo vėl stipriaus suspausti ir pavergti didesnėjį dalyje Varmijos ir Natangijos, o Pogežanijoje, Christburgo komturas, Dieterich von Rhode, laimėjo didelę pergale ant gyvėtojų šios šalies. Nežiurint ant teip laimingos Kryžievių karės vidurinėse Parusių šalyse, Varmijos viršininkui Glappo pasisekė Branderburgas apimti.

Trumpas Kryžievių pasisekimas neišvadavo jų iš sunkaus padėjimo vidurinėse šalyse, o dar labiau vakarinėse. Paskutinėse buvo vedamos teip baisios ir teip nelaimingos Kryžieviams kovos, juogiai rodėsi, kad greičiaus atėjo paskutinis galas Kryžievių viešpatystei, nei įveikimas Parusių. Kulmija ir Pomežanija perdėm buvo užimtos Parusių ir jose Kryžieviai laikėsi tik kur-ne-kur, o kariški Kryžievių laivai negalėjo nė pasirodyti ant Vyslos, nės tuojaus buvo gaudomi ir naikinami. Kariškas Bartenijos viršinikas, „Divane“, su savo kariumene pakreipė į vakarus ir susivienijęs su Pogežanijos viršiniku „Liuko“, įsiveržė į Kulmiją, pakeliui viską naikindamas. Tam laike ant upės „Sürgune“ tapo iškirstas beveik ik vienam pulkas Kryžievių kariumenės, kurios vos tik menka dalelė spėjo pabėgti į Christburgą. Parusiai, vedami viršiniko „Divane“, teiposgi nuvyko Christburgo apimtą, bet tai jiems tik iš dalies tepasisekė, nės apėmus miestą sargyba užsidarė pilyje, ėmė smarkiai gintisi. Šioje nelaimėje labiausiai gelbėjo pilį vienas Pomežanijos gyvėtojas, vardu „Samile“, paslaptais keliais pristatydamas Kryžieviams maistą, bet sugriebtas Parusių jis tapo nužudytas. Kada Vokiečiai pilyje jau beveik buvo nustoję vilties išgelbėti savo gyvastį, netikėtai ateina jiems pagelba. Elbingos komturas, išsigirdęs apie kritišką padėjimą Christburgo sargybos pilyje, su stipria kariumene atvyksta čionai ir naktį nelukėtai užpuola ant miegančių Parusių. Parusiai baisiai tapo sumušti, o „Divane“ dėka tik savo arklio greitumui išsprudo iš Kryžievių nagų. Už šitą pamušį Parusiai atlygino Kryžieviams paliai Marienverder (Quidin). Netrukus po pamušini paliai Christburgą atvyko į Pomežaniją iš rytų pulkas Parusių ir pakreipė Quidino linkui. Netoli nuo šito miesto įvyko kova. Parusiai, įvilioję Kryžievius į priegadiną vietą iki vienam juos iškirto. Paskui nuvyko pas miestą ir lengvai jį paėmė, bet pilies negalėjo įveikti. (Toliaus bus).

Tėvynės varpai.

Keistas supratimas priežodžio. Išgyrimas mirusio Šunckų klebono ir Šunckučio *veto*. Pagądinimas lietuviškų laikraščių ir tulų vyrų nedasiploėjimas. Ar galima, ar negalima „užkabinti“ kunigus. Ne perdaug teisingi jų manymai apie save ir kitus ir visai nereikalingas drebėjimas už savo buvį, gadinantis santaiką.

*De mortuis ant bene, ant nihil**) — sako priežodis. Kad žmonės suprastų tą priežodį teip, jog tik tada reikia rašyti apie numirėli, kada galima pasakyti apie jį *bene*, o apie tokius numirėlius, kurie neverti *bene*, rašytų *nihil* t. y. nutylėtų, tai nebutų pakilęs trukš-

*) Kiti tą lotynišką priežodį kitaip supranta, nekaip šito straipsnio rašytojus. R.

mas už mirusį Šunckų kleboną V. (Suv. gub.) Pasirodo, kad su tuo priežodžiu einasi kitaip. Ar numirs žmogus su tikrais nuopelnais, ar visai be jokių nuopelnų, ar palikęs garbę, ar bjaurią atmintį — vis vien bus parašyta *bene*. Žiurėk, nekrologe velionis iš skriaudiko tampa geradėju, iš nedorėlio pavyzdžiu sekimui, iš tinginio pirmiausiu darbininku, iš draugijos penimio žmogum pasišventimo, iš esybės su žemiausiais instinktais indu prakilniausių jausmu ir t. t. Užsivertimas rašyti apie visus numirėlius neatbutinai ir vien tik *bene* stačiai išrodo užsispyrimu tyčiotis iš teisybės, noro prislėgti liogiką, linkimu atbukinti kritikos pajautimą, daleidžiantį, atskirti gerą nuo pikto. Prie to pripratome ir mes, ir netikėtai šaltomis akimis žiurime — lyg butų nė kam ko — ant trempiamos teisybės, bet da baisiai nekenciname, jeigu kas už teisybę užtaria, pastato savo *veto*. Rodosi džiaugtis reiktų, kad atsiranda tarp mūsų ypotos su neatbukusiais teisybės dalykuose jausmais, — bet ne! Numirė Šunckų klebonas V. Ant palaidojimo pamoksluose prilygintas tapo prie žymesniųjų šventųjų, o laikraštis „Przeгляд Katolicki“ patalpino jam nekrologą su labai gražum atestatu: *bene* tik ir *bene*. Tiems, kurie pažinojo velionį V. arčiaus, gyvendami kaimynystėje, šlykstu buvo girdėti ir matyti tą neužpelnytą išgyrimą. Na, su pamokslais tiek to — pasitaiko išgirsti tapat pamokslą beveik žodis į žodį ant keleto yvairių palaidojimų, tai gi ant tų išgyrimų žodžių nėr ką žiurėti — bet su raštu kas kitas: kam buvo parašyta *bene*, kur reikėjo rašyti *nihil*? Šunckiečiui, vyrui matyt da „neatbukusiam“, skaudu buvo matyti nemielaširdingai draskomą ant vieškelio teisybę ir šoko jis, pasitelkęs „Ukininką“, ginti. Ar manote, kad už tai pagyrė jį kas? Kur tau! Susiraukė kaktos, suduzgėjo murmėjimai, pasirodė lietuviškuose laikraščiuose net ilgi straipsniai, kur priešais Š. *veto* pastatyta į nieką nepataikanti baterija iš rašto švento tekstų. Aš pažinojau velionį V. labai gerai, pats daug mačiau ir daugiaus apie jį girdėjau, delto gi drąsiai galiu tvirtinti, kad *Šunckietis* (kurs kaipo V. parapijonis daugiaus už manę turėjo žinoti) yra labai švelnus, užsiturintis žmogus, nes susilaikė neišdėstęs da pusėtino ištekliaus paremiančių jojo *veto* dalykų. Tikrai iš duzgiančios ant *Šunckiečio* mynios daugaus pripažįsta jam teisybę, vienok . . . gerių geriausiai reikėjo apie velionį V. parašyti *nihil*. O jeigu stojosi kitaip, tai vėl nėra už ką Š. teip draskyti. Ar gi mes butume dalykuose, kaslink teisybės, jau teip „atbukė“?

Bekalbant kartą kuopoje apie Š. drąsųbę — pagal manę — o nevidonystę — pagal kitus — vienas iš mano priešginių užbaigė teip: „jeigu lietuviški laikraščiai nori užsilikti, tai tegul *kunigų* neužkabineja!“ Panašų sakinių esu girdėjęs jau mažiau, tačiau iš kelias dešimtis kartų, vienok ir šiuo žygiu išrodė esą gana keista, da gi dvigubai: 1) Teip stačias ir bauginančias sąlygas pastatė lietuviškiems laikraščiams ypata, kuri vargu žino, koki yra lietuviški laikraščiai, o ant užlaikymo tų laikraščių — tikrai žinau — nėra davus nė supuvusio skatiko. Ištikro, drąsųbę žmogaus, galinčio garsiais žodžiais pridengti savo ignoranciją ir prislėgti sąžinės balsą, stebėtina. Priminsiu čia, kad *teip* drąsiai gąsdinančių lietuviškų laikračių vyrų tarp Lietuvos inteligentų patikau nemažai. 2) Da mes neišsipletojome tiek, kad galėtume atskirti ypata nuo kuopos, nuo profesijos, nuo paparčio, kuriam draugijoje kiekvienas tarnaujame ir t. t. Nuo nelaimingos atminties kunigo Rodriguez iki dabartinio V. ir

žodniuose ir raštuose turėjome gana daug pavyzdžių to mūsų nedasiplėtojimo. Neaiškinsiu čia ir to mūsų nesupaisomo dalyko, ką vadinti *užkabinimu*, o ką ne — pas mus viskas eina per vieną. Užklausi tik, kokiū būdu, užkabindami pavienį kunigą X gali užgauti visą kunigiją? Jūg nieks niekad neužpuola ant kunigo už tai tik, kad jis kunigas — užpuola tik ant prasizengimo, netinkančio draugijai. O da atsiranda ir toki keisti balsai, kurie užkabinimą pavienio kunigo perkelia net ant bažnyčios, net ant tikėjimo! Laimingas galintis savo kaltę teip toli nukelti nuo savo, kad pats jos paskui neįaučia. Jeigu daktaras N. nusidejo, tai ką kalti visi daktarai arba daktarija, ką, susimildami, kalta medicina? Nupeikimas tokio daktaro greičiaus apvalo daktariją, atskirdamas ją nuo pikto sąnario, pakelia ją augščiau, parodydamas, kad ji nesuteikia su prasikaltėliu ir atsisako nuo bendrybės su juo. Mūsų dvasiškieji bendrai matomai ne visi permano teip aiškų dalyką. Už teisingą nupeikimą prasikaltusio daktaro neišgirsime nuo daktarų skundų ant „užkabinejimų“ daktarijos, o nuo kunigų panašiuose atsitikimuose nuolat tokius skundus girdime. Delko teip?

Dabar kitas klausimas: ar gi ištikrųjų, galint „užkabinėti“ visus kitus mirtinus žmones, *negalima* „užkabinėti“ kunigus . . . teipgi mirtinus žmones? Kunigai draugijoje lygiai teip varo savo profesiją, kaip daktarai, mokiniojai, juristai ir kiti varo savo. Kol kokia profesija yra draugijoje, tai parodo, kad da ji reikalinga draugijai, bet nė viena iš profesijų neturintis reikalauti sau ypatingų privilegijų, sujungtų su pamiršimu arba nužeminimu kitų profesijų. Savo rubežiuose, savo tarpe gali kiekviena profesija manyti apie savę kas žiną, čivierytis, augštinti savę, išvesti savę nuo ko tik nori — savo viduje gali. Bet draugija ant tokios gypelnystės nežiuri, o reikalauja tik tos naudos, kokios tikėjosi. Ant viešų draugijos reikalų reikia žiurėti ne akimis atskiros profesijos, o tik draugijos akimis. Delto gi kiekviena šios ar tos profesijos nuodėmė, kenkianti šiokiu ar tokiu keliu draugijai, tinka nubarimui, arba „užkabinimui.“ Nesmagu minėti, kad mūsų kunigai vis gi perdaug aiškiai išskiria savę iš tarpo visų draugijos sąnarių, perdaug ypatingų reikalauja sau privilegijų, perdaug spraudžia žymę savo autoriteto net ir tokius dalykus, kur atskiros profesijos visai neturi but žymu ir kas nesmagiausiai — nusprendę *a priori*, kad toks dalykų stovis yra normališkas, teip turi buti, skaito savę už *nedasilytėtinus* ir verčia, kad net jų paklydimų nieks neišdrystų patėmyti. Per tai kitaip manančius vadina savo priešais, kiekviename priešingame pažvilgyje mato žabangas priešų užstatytas, kiekvieną patėmyjimą ir nurodymą prasikreipimo vadina neapykanta, užpuolimu, noru prapuldyti, praryti ir tuojaus rėkia: *karaul! smaugia!* Jiems šaukiant „vardan draugijos“ visada greta išgirsi aiškiai skambančią natą „vardan savo reikalų.“ Nė nepasijunta tokiu būdu, kaip viešais reikalais šelpia savo reikalus ir, žinoma, neduoda draugijai išpilno tos naudos, kokią galėtų duoti atsiluosavę nuo tų aprioristiškų svajojimų nors tada, kada turi rupėti apskritai grynai visos draugijos dalykai. Rodos nebutų ko bijotis, susipratus, kad kitaip manantis tai da ne slobinas, kad ir su priešingomis nuomonėmis galima greta gyventi be drebėjimo, vaidų ir išvien tarnauti viešiesiems reikalams, kur net priešingiausios nuomonės susibendruoja. Kol pašaliais vieni kitų bijosimės ir neprisileisime viens kito, kol bus tarp mūsų nors viena partija, išsiskyrusi nuo

visų, su savo nuopelnais ir nuodėmėmis apsisupusi lukštu ir, lyg sugedęs kiaušinis, graudens norintiems prisiartinti: nejudink — pasmirs! — tol, nors ir visi, iš šalies žiurint, eitume į pagelbą tėvynei, neišdruskime atkartoti „*viribus unitis*“; tol, stovėdami pas tėvynės altorių, dvasioje šnairuosime vieni ant kitų, n'istikėdami, ir, besirupindami, kad kas mus neprarytų, užmiršime sudėti ant to altoriaus priderančias aukas.

Jeigu norime pakelti ir sudrutinti draugiją apsaugoti ją nuo doriško sutrandijimo, tai visi jos sąnariai turime apsiimti nepraleisti pikto, kur tik ji užtėmysime, neslėpdami jo, neduodami jam išsiskėnėti. Taisykime vieni kitus, tik be piktumu, be kerštų, be paniekinimų, nežiurėdami ant kokių ten fiktyviškų privilegijų.

Teisybė — tai Syzyfo darbas ir tur but negreit da prie jo imsimės, nes šiuo žygiu matyt daugumai mūsų labai smagu, tinginį variant, pelyti lukšte sugedusio kiaušinio.

Užkabinimas? Pro domo sua.

Viens, regisi, augšto, mokslo, ale lietuviško kraujo pons Nr. 12 „Varpo“ 1893 metų, straipsnyje „Tėvynės varpai“ besapnuodamas apie visokias moteris ir mergeles, labai įžeidė Lietuvaites, bandydamas išrodyti, kad Lietuvaitės neva esančios kvailiausios moters ir per tai (aiškus to sapno siekis) Lietuvaičių nereikia vesti. Anasai ponas susapnavo, kad, kada svetimtautės moters moka ir drysta susikalbėti su juom, tai Lietuvaitė daugias nieko nišmanant, kaip tiktai medžio žievę krapštinėti, ir ant trijų yvairių klausimų, lyg idiotė, kuri nė klausymų neįstengia suprasti, machinaiškai atsako „tigi“. Tokiame ano pono sapne aš atrandau didį Lietuvaičių įžeidimą, nėra čionai tasai ponas, lyg koksai svetimas gešftmacheris, begėdiškai Lietuvaites išpeikė ir išjuokė prieš visą Lietuvą ir dagi prieš svetimtaučius, nėra lietuviškų laikraščius skaito ir svetimų tautų sąnariu. Deltogi aš pakeliu ano augšto mokslo, bet menkos pažinties Lietuvos ir užkurtosios sąžinės, pono pirštine. Taigi, eik šen, prieteliau, mudu pasikalbėsiva apie tą dalyką plačiau.

Visupirmu klausiu Tamstos, ar Tamsta, kada kitados dar be kelinaičių, basas po kiemą bėginėdavai, o mamytė, pašaukus Tamstą pusryčių valgyti, paklausdav: „Vincuk, ar tu nori (žąsies sparniuką, ar kulšutę?“ — ar Tamsta tasyk galėjai ant to klausymo atsakyti „tigi“, kaip kad dabar nesidrovi tokio atsakymo įbrukti užaugusiai mergelei, nuotakai? Tamsta sakaisi tai sapnavęs, ale tokis augšto mokslo vyras, kaip Tamsta esi, gal jau, rodos, numanyti, kad ne kožna sapna galima apreikšti kitiems, o dagi atvirai per laikraštį visam svietui. Ar Tamsta nepameni, kaip Tamstai (ir kitiems apšviestiems vyrams) nepatiko „Sapnas Mikės Žiogo“, ką jįsai buvo matęs pragaro dugne, arba kaip Tamstai mieli toki „apžvalgininkų“ sapnai, kuriuos jie karts nuo karto susapnuoja apie mokslą ir mokytus vyrus? Ir po to viso Tamsta tokiomis absurdiškais sapnais nesidrovi teršti lietuviškos literaturos ir Lietuvaičių vardo! Iš kitos pusės smelkiasi klausymas, iš kokios giminės ir kas per moteriškė buvo ta, kurią Tamstai pridera vadinti mano motina? Kas per viena buvo toji, kuri pagimdė ir išauklejo tokį vyrą, kurs tarp tokių sunkių gyvenimo sąlygų nenuilsta bedirbdamas ant gero prispaustai Lietuvai, tėvynei, kurią geras patrijotas Lietuvis maliorius be abejojimo pamuliuotų pavidale Lietuvės, pavidale Tamstos, ir kitų patrijotų motinos?

Daug gražiau ir maloniau būtų Tamstai pačiam ir mums, iš šalies žiurintiems arba laikraščius skaitantiems, kad Tamsta būtų tokių sapnų svetui neapreiškęs. Toliaus norėčiau Tamstos paklausti, ar kartais nesuapnavai, ką per žmones išaugina anos, Tamstos garbinamos, svetimos moters: kelintas jųjų išauklėtų vaikų procentas, tarp tų sąlygų, kuriose svetimos tautos gyvena, pastoja rimtais vyrais ir veikliais savo tautos patrijotais? Ar Tamsta sapnuoji, kad tą meilę tėvynės, tą patrijotizmą ir abėlnai tvirtumą principų ir vis tai, kas šiandien taiso Tamstos ir kitų šių dienų Lietuvos gaivintojų dvasiškąjį gyvastį, ar Tamsta, sakau, sapnuoji, kad vis tai yra vien augšto mokslo vaisiai? Rasi Tamsta sapnuoji, kad be naminių savo „prastos“ motinos įgaivintų tvirtų principų, kuriuos Tamsta (ir mes visi) be sąmonės esi savo jaunystėje vartojęs, būtų įstengęs pergalėti tas sunkenybes, kurios gaišino Tamstai mokslo kelią? Ar Tamstai nesapnavai kartais, kokius jaunystės principus turi vaikai anų „apšviestų“ svetimų moterų ir kiek tie principai kalti yra jų pasisekusis arba nepasisekusios gyvasties kovos? Ar Tamsta kartais nesuapnavai, iš kokios pusės abėlnai pareina visokios geresnės idėjos į šią pasaulį? Man rodos, kad Tamsta tuos dalykus ir esi sapnavęs, ale pasirūpinai nuo tų sapnų kuogreičiausiai savo akis ir atmintį nukreipti, nėra Tamsta sapnuoji apie modernąją apšvietimą, modernąją gerovę ir laimę su trenksmu bei žvilgėjimu. O besapnuodamas apie tokius laimės mirage'us, Tamsta nė nepasijutai pabėgęs nuo prigimties, nuo lietuviškos dirvos, ir sapnuoji pabudavosias Lietuvą iš svetimos medegos... Modernieji raštai saką, kad moteriškė tur but lygi vyriškiui, taigi Tamsta dabar ir sapnuoji apie ta lygybę, o savybę, kadangi ji ne moderna, mini po kojų ir apšaipai akise viso svieta. Toki sapnai tai yra pasikėsimas ant išvertimo lie luvystės su jos visomis ypatybėmis, o — kokioje — ir su kalba.

Toki sapnai, pagal mano jausmą, kokį aš gaivinu savo širdyje prieš savo tautą, prieš visus lietuviškus žmones, prieš savo brolius ir seseris, prieš tėvus, o ypač savo seną, gerą, mylimą motiną, kuri nežiurint mano pusėtinai piktos prigimties, teip mokėjo išėti ir įgaivinti gerbimą ir pamilimą viso gero, gražaus ir teisingo ir ištopelėti meilę ir prisirišimą prie savųjų ir savybės, kuri pagaliaus, man (ir kitiems vaikams, broliams ir svietimiams), prisiekė tiek daug puikių, tikrai lietuviškų pasakų, pridainavo tiek dainų, priminė mysių, ir iš viso suteikė tiek daug mitologiškos ir kitokios medegos, kad, jeigu aš bučiau turėjęs šioki-toki talentą, tai iš to bučiau galėjęs sutverti visą literatūrą; kuri teip gražiai lietuviškai mokėdama ir tikroji lietuviškoje dvasioje bemastydama ir, reikalui parėjus, daug žodžių umoj valandoje besutverdama, ir manę toj pažioj dvasėje išaugino; kuri, ant galo, manę širdingai bemylėdama, ir mano širdį prieš savę ant amžių pririšo (o tokios yra kuome visos lietuviškos moters) — man, sakau, tokie sapnai užneša ant pasielgimo trečiojo sunaus vieno seno įstatymo patriarko... Deltogi sakau: „teprasmenga“ tokis patrijotizmas, kursai išsižada savybės. Tegyvuoja gerieje lietuviški budai ir jų tikriausiosios išlaikytojos — tikros, gimusios Lietuvinkės! Tegyvuoja mūsų stropios, pačėdžios, viernos, mylinčios, geros moters! Tegyvuoja mūsų padorios, skaisčios, meilios mergelės! Tegyvuoja visos Lietuvinkės!

O mūsų, vienų Lietuvos sunų, yra šventa pareiga tobulinti visą, kas lietuviška, guodoti ir šviesti mūsų

moteris, o ne jas apšaipyti ir išsižadėti jų dėl modernios, iš viršaus blizgančios, viduryj tuščios, o kožnam atvėjyje mums pragaištingos svetimybės. Tegyvuoja mūsų mėlynakės Lietuvastės! S. M.

Gromatos iš-svetur. Pr. mošta

VI.

Neužmirškime ir mažųjų.

Paskutiniaisiais metais įsitaisėme keletą laikraščių; kartas nuo karto išėina skyrium yvairaus turinio knygutės. Viena dalis laikraščių ir knygučių pagal savo turinį ir išguldymo būdą paskirta į tarpininkus tarp pačių rašančiųjų ir skaitymų kitų mūsų „apsviestiniųjų“ tautiečių, kita — pritaikyta prie reikalų ir supratimo „žmonių.“ Toks dalinimas mūsų raštų įvyko nuo pat pradžios, kaip sunikome rūpintis apie mūsų reikalus, t. y. pirm dešimties metų, ir tvirtai laikosi iki šiai dienai. Kas šiandien ketina ką rašyt, tai jau išaukšto skiria savo darbą į vieną, ar į kitą minėtų kategorijų. Taigi iki šiolei rašėme ir rašome tikrai suaugusiems, dalindami juos į dvi kategorijas pagal mokslą. Dabar betgi jau laikas būtų mūsų rašytojams greta su priimta iki šiolei klasifikacija skaitytojų padaryti klasifikacija da ant kito pamato ir paimti po savo priegloba ir trečią kategoriją — priaugančią kartą.

Ne kam, kaip priaugantiems priguli ateitis; todėl jeigu norime, kad nauja mūsų karta nepaniekintų mūsų šių dienų truso, turime pasirūpinti prigilnčiai ją išauklėti. Kad apie „mažuosius“ iki šioleik beveik suvis nesirūpinome, tai, man rodosi, delto, kad ant pradžios užteko mums ir suaugusiųjų. Užties, pirma reikėjo suvesti į draugystę su lietuviškoms knygoms tėvus, kad padarytume jos prieinamas vaikams. Dabar šitas darbas jau perpusė atliktas: lietuviškos knygos pradeda iškurti lietuviškose šeimynose; taigi gera būtų parupinti skaitymai ir jauniesiems tų šeimynų šanariams. Tas darbas netinka atidėti ant tolesnio laiko, ypač delto, kad greta su sodiečių vaikais, — kuriems kaip gyvai reikia parupinti skaitymas, kad priprastų prie knygų iš jaunų dienų — turime šiandien jau ir inteligentų vaikų lietuviškai auginamų. Didei malonu būtų, kad priauganti inteligentų šeimyna iš-mažens turėtų priderančius skaitymus savo kalboj, kad neprivalytumėm vėlinti jų išgudinimos, belaukiant, iki išmoks kokios svetimos kalbos.

Bet rašyti knygos vaikams nelengvas darbas, nelengvas, delto kad vaikams sunku įtikti, t. y. sunku parašyti knygutę, kurią jie su noru skaitytų ir kuri būtų jiems tikrai naudinga. Ant šitos dirvos mūsų šių dienų rašytojai, gali sakyti, da suvis nebandę savo plunksnų. Neabejoju, kad tarp jų rastųsi kelintas, kuriam nesanku būtų padovanoti Lietuvos vaikams viena-kita tinkama knygutė; daugumui visgi, man rodosi, šitas darbas labai nepaprastas. Todėl, kviedamas rašytojus atsiminti apie mūsų mažuosius, kviečiu sykiu pirma apsvarstyti šią dalyką, kad būtų lengviau išsisergėti nepasisekimo iš pačių pradžių. Negera pradžia gal sutrukdyti visą reikalą.

Taigi kas ir kaip galima ir prigili rašyti vaikams? Trumpas atsakymas ant šito klausymo, man rodosi, būtų tikriausias toks: tai, ką jie skaitytų su pamėgimu, be jokios prievartos ir kas duotų sveiką maistą protui, auklėtų jų širdise dorus jausmus. Toks trumpas atsakymas betgi sukelia tuojaus visą eilę praktiškų klausimų, kaip antai: ką mėgsta vaikai skaityt, koks maistas geriau tinka jų protui, kaip

auginti dorus jausmus ir tt. Šitoki klausymai priguli mums gerai apvarstyti, kad paskui neišpajainiotų į „vaikų literatūrą“ toki perlai, kokių jau pakliuvo keletas į „žmonių literatūrą“, kaip antai „Dievas, dangus ir pragaras“ ir kitos tokios knygapalaikės. Kągi mėgsta vaikai skaityti? Labiausia, man rodosi, apysakas. Apysakos — tai tikriausias įrankis vaikams pripratinti prie knygų, pakreipti jų protą ir jausmus į geistiną pusę. Apysaka vienok turi but parašyta lengvai, fabula turi but užimanti, scenos tur mainytis — ko tankiau, to geriau. Aprašymus prigimties vaikai nelabai mėgsta ir juo mažesni, juo mažiau užima juos aprašymai. Viena mokinioja (imu iš rusiškos knygos: „Ką skaito žmonės?“), perskaičius vaikams aprašymą keturių metų dalių ir matydama, kad vaikams skaitymas nelabai patiko, klausia: „Katraš jus mėgstat aprašymus prigimties?“ „Aš nemėgstu“ — atsiliepia vienas — „daug geriau kokia nors istorija“. „Geriau baisi“ — priduria antras. „Ne, graudinga geriau — atsiliepia trečias. „O aš mėgstu žiūrėti į prigimtį“ pasakojasi ketvirtas — žiūrėti gera, o aprašinėti — tai, man rodosi, suvis nereikia: Tokius tai nurodymus duoda mums patys vaikai. Šituo aš nenoriu pasakyti, kad prigimties aprašymų prigulėtų lenktis vaikų knygutėse. Geri aprašymai — svarbus įrankis estetikos jausmui auginti ir iš jo reikia naudotis, tiktai priguli žiūrėti, kad aprašymai dvasiškoms vaikų pajiegoms nebutų perilgi. Svarbiausia apysakoj, žinoma, dora idėja. Gera, gryna, lengva kalba neatbutina.

Apysaka tinka vaikams visokio ūgio. Mažiems vaikams aš patarčiau duoti skaityti tiktai apysakas (mažiausiems skaitytojams — pasakas).

Apysakos forma tinka teipgi populiariavymui prigimties mokslų paaugusiems vaikams; reikia vienok, kad apysakos ypatingos ir čionai butų tikrai užlaikomas. Populiariški išguldymai paprastoj formoj gali but tikrai naudingi tiktai vaikams turintiems jau šokių-tokių mokslo pamatus

Greta su minėtom dviem kategorijom raštų vaikų literatūrai, man rodosi, labai tiktų aprašymai žymių atsitikimų iš žmonių praeities, ypač iš tėvynės istorijos, garsių darbiūnų ant žmonių naudos.

Aukščiau išvestose keliose eilutėse norėjau tiktai priminti mūs rašytojams lyg užmirštą pas mus „vaikų literatūrą“ ir pabraukti svarbiausius, pagal mano nuomonę, punktus, kurie mums prigulėtų daboti, rašant knygas vaikams. Pasitikiu, juog atsiras rašytojų, kurie sušlės pajudintą klausymą pilniau ir teoretiskai ir duos gerą pradžią jam praktiskai išrišti. Primįsiu da, kad rašant knygas vaikams nereiktų pamiršti pasinaudoti iš medegos, kurią turi jau kitų tautų literatūros, pasirenkant, kas mums geriausiai pritinka.

P. A.

Kritika ir bibliografija.

Lietuviškėjie Raštai ir Raštininkai. Rašliaviška peržvalga parengta Lietuvos Mylėtojo. Tilžėje, 1890, in 16; VI, 234.

Šitaj knygoje autorius norėjo mums suteikti istoriską apyžvalgą mūsų raštų ir rašytojų.

Pradžioje knygos (pp. 1—23) trumpai aprašyta mūsų raštenybė XVI, XVII ir XVIII amžių. Čia autorius, kaip ir galima buvo tikėtis, nesurinko visos medegos apie mūsų raštus, nes šiuo-tarpu toksai darbas vargu būtų išpildomas vienam žmogui, ypač apsigyvenusiam toli nuo savo krašto (autorium „Raštų

ir Raštininkų“ yra žinomas mūsų emigrantas, apsigyvenęs Amerikoje); pats autorius gerai suprato tą sunkumą, todėl savo žiniomis, kurias buvo surinkęs dar tebegyvendamas Lietuvoje, įsiai, kaip pats sako, norėjo tiktai „įleisti spindulį švieselės“ į tamsią praeitį mūsų apšvietimo ir tokiu būdu paraginti prie darbo tuos, kurie turi šiek-tiek medegos ir gali šį-tą pranešti apie pereito laiko ir šių dienų mūsų raštus. Už visas šitas žinias, — gaila tik, kad jos nėkiek nesurįštos su mūsų tautos istorija, — mės turime būti didei dėkingi p. Lietuvos Mylėtojui.

Didesnė dalis knygos, gangreit visa knyga paskirta raštams ir rašytojams XIX amžiaus (pp. 23 iki 222). Čia autorius suteikia sulyginant labai daug žinių apie aprašomą dalyką. Jis kalba apie 35 yvairios vertės rašytojus, pradėdams nuo D. Poškos ir kunigo A. Strazdelio ir užbaigdams gyvenimais M. Jankaus ir kng. A. Burbos. Kartais, kur autoriui trūksta žinių apie rašytoją, jis pasako tik vieną-kita žinią apie kokį-nors jo spaus tą darbą arba rankraštį; tokioms žiniomis jis pasikakina, rašydamas apie S. Rupeiką, K. Nėrich, J. Platerį, Sutkevycių ir kelis kitus. Kas norėtų arčiau susipažinti su mūsų XIX amžiaus raštenybe, tam būtinai reikalingos bus žinios, surinktos aprašomoje knygoje.

Pripažinus tokį svarbumą paminėtai knygai, reikia vienok gailėtis, kad Liet. M.—jas daugelyje vietų rašo apie literatūros darbus be kokios kritikos. Skaitytojas, perskaitęs apie M. Akelaitį arba kng. Miežinį, nieko neraz apie tikrą jų raštų vertę. Apie A. J. Višteliaucką, kurs apleidęs savo tėvynę, „įdant galėtų, — kaip pats sako, — sudėti ant valnos žemės savo kaulus ir lengviaus atsikvėptų krūtinė (p. 142),“ autorius „Raštų ir Raštininkų“ rašo itin daug, daug daugiau, nekaip apie kitus, daugiau užsipelnusius rašytojus. Čia mės randame nurodymus, visiškai be kritikos, apie V—ko daineles, teisybę sakant visai netikusias, apie jo „tyrinėjimus“ mūsų kalbos, apie jo vertimą „Vitolioraus“ ir dar daugelį visokių jo protavimų ir pažiūrų, išimtu iš yvairių jo laišku ir rankraščių apie Lietuvos dalykus. Kaip gaila, kad čia nėra nėkiek kritikos! Del tos priežasties visi A. J. V—o plepalai gal pavirsti akise tūlo skaitytojus į tikrus protavimus ir mokslo nurodymus. Prie tokių plepalų pirmiausia turėtų būt priskaitomi visi V—o „tyrinėjimai“ apie kalbos dalykus. Prašom tik pažiūrėti. „Tyrinėdams“ mūsų kalbą, A. J. V—s sulygina mūsų „motiną“ su prancūz. „matin“ (rytas), lenk. „mowa“ (kalba) Kaip keistas esti kartais tokio kalbininko „mokslas“, galima matyti dar iš tokių V—o protavimų: „Lenkai turi perdirbtą lietuvių liežuvį, nekitonišką. Vokiečiai turi pusę žodžių lietuviškų savo rėdoj-kalboj, tiktai baisiai perdirbtų (p. 149); lietuviškoji kalba, kaipo motina lenkiškos, negali atstumti ir paniekinti savo dukters (p. 150); („batas“) pirmiausia vadinosi —?, potam 2. „džiavatas“, 3. „tiavatas“, 4. „čiavatas“, 5. „čiabatas“, 6. „čebatas“ (p. 153).“ Reikia dar pridėti, juog A. J. V—s priguli prie tų mūsų kalbininkų, kurie lietuvišką kalbą turi už motiną visų kalbų, už Adomo ir Jievos kalbą. Visas tokis „mokslas“ nesušildys lietuvių, jis tiktai garbę mums plėšia akise mokslo žmonių, todėl metas jau būtų ir pabaigti su tokiu mokslu. Šitą tamsenybę ir silpnų mūsų naminių kalbininkų pusę autorius „Lietuv. I ir R.“ turėjo būtinai išaiškinti ir nevadinti visu tof plepalų tyrinėjimais, jei nuo mūsų raštų įsiai rei' lauja ir kokios-nors vertės, kokio-nors sveiko turin.

Apie rašytojus, kurie gyvena Didžiojoje Lietuvoje ir Rusijoje, autorius „R. ir R.“ pradžioje savo knygos prisizadėjo rašyti labai atsargiai, idant Rusai „iš paduotų žinių pamatę ir pažinę platintojus šviesos tarp mūsų tamsesniųjų brolių neimtu jų persekinėti ir naikinti (p. V).“ Teip ir turėtų būti; tokio atsargumo mės turime reikalauti nuo kiekvieno, kurs šį-tą skėlbia apie Rusų Lietuvos rašytojus. Todėl labai gaila, kad L. M—jas savo prizadėjimą nevisur išpildo. Būtent, rašydamas apie autorių „Anykščių Šilelio“, L. M—jas visiškai užmiršta tą savo prizadėjimą ir kiek tik įmanydamas teršia tą žmogų, išrodydamas „baisiausias“ jo puses tiems, kurie norėtų iš to pasinaudoti. Straipsnyje apie tą vyrą skaitytojas dovanai jieškotų kritikos jo „Šilelio“ ir apsprendimo paties rašytojaus. L. M—jas rašo tiktai apie ypatingą šito kunigo maldingumą, apie vieną jo kalbą, sakytą per pietus, kurioj jis, sodžiaus vaikelis, būk reikalavęs, kad Žemaičių vyskupas elgtųsi teip, kaip pridera tikram bajorui, ne teip, kaip elgėsi vysk. M. Valančiauskis, apie jo fanatizmą, apie jo įvestą seminarijon „sistemą špiegavojimo“, etc Kiek čia yra teisybės ir melo, ar tikrai tas žmogus teip „baisus“, sunku mums tuo tarpu žinoti; suprantamas daktas, juog tikrai ištirti negalėjo šitų išgalių nė Liet. Mylėtojas. Tai viena, o antra nuo „Lietuvos Raštų ir Raštininkų“ Lietuviai galėjo laukti ne visokių niekniekių apie vieno-kito žmogaus gyvenimą; be šitų biaurinimų atskiru žmonių autorius turėjo būtina apsieiti, nes to reikalavo nauda ir vertė pačių „Raštų“.

Negana to; Lietuvoje yra žinomu du eiliotu rankraščiu — „Kelionė į Petropilę“ ir „Senovės Lietuvos paminėjimas“; šituose rašteliuose yra užgauti keliose vietose ir Rusai. Taigi, autorium šitų dviejų raštelių L. M—jas pavadino kng. A. Baranauskį ir tokiu būdu visai neteisingai užsiuntė ant šito žmogaus Rusų policijos akis. Jei šituodu rašteliu ir būtų parašęs pats kng. A. B—is, tad juodu, pėrėjusiu per visą Lietuvą ir permainiusiu kelionėje savo pavidalą, dabar vargu gali būt priskaitomu prie jo darbų. Galiausiai pats kng. A. B—is niekur nepa sisakė, kad jis parašęs tuodu mažmožiu. Iš visoko matyti, kad L. M—jas, begyvendamas kng. A. B—io namuose (p. 82), įgijo ypatingą prieš jį neapykantą ir norėdams jam „atkeršyti“ pasinaudojo iš savo „Raštų ir Raštininkų“.

Gale knygos yra nedidelis straipsnis apie mūsų laikraščius, kurie išeidavo arba išaina Prūsų Lietuvoje ir Amerikoje (pp. 223—229). Čia kalbama apie *Keleivį, Tilšės Keleivį, Garsą, Nemuno Sargą, Aušrą, Sviesą, Lietuv. Balsą* ir dar kelis kitus. Daugiausia gero pasakyta apie *Lietuv. Balsą* ir buvusį jo redaktorių p. J. Šliupą; autorius „R. ir R.“ neigailėjo žodžių, kad tik p. Šliupas išeitų išaugštintas, iš visų pusių išteisintas ir apgintas Apie *Varpą* ir *Ukininką* straipsnyje nėra nė kalbos, tarytum rašant apie „Lietuvos raštus ir rašytojus“ tų laikraščių visiškai nė nebuvo. Matyti, kad L. M—jaus akise juodu stovi žemiaus už visokius „Laiškus“, „Keleivius“ ir „Ceitungas“.

Šitais žodžiais baigiu savo nurodymą ant senei jau išėjusios knygos, kurios turinys, ar šėip ar teip, yra labai interesingas.

P. V.

Mythologiae Lituanicae Monumenta.

Źródła do mitologii litewskiej od Tacyta do końca XIII wieku.

Zebrał, ocenil i objaśnił Antoni Mierzyński.

Paėmęs svetimtaučio raštą apie ką nors lietuvišką, kiekvienas Lietuvys jau išaugšto žino, ką anasai ten per pasakas yra surašęs; teip diena nuo dienos mūsų susėdai išispyriavę be paliovos meluoja. Tame nesisikiria nuo kitų nė mūsų bičiuliai *Lenkai*. Papartimas laikytis savotiškos, nuo amžių varomos, pakraipos — tai jų švenčiausias prisakymas. Jau nekalbant apie kitas lenkiškų raštu puses, apie jų bendrą siekį skriausti visame lietuvius ir lietuviystę — kam neigriso tasai jų steigimas vyraviti tokiuose dalykuose, kuriuose jie teturi tik mažo vaiko išmintį? Jie mąno, juog jau pakanka rašytojui buti Lenku, kad jisai taptų autoritetu lietuviškos kalbos, norins jisai ir į ausį kerpams nemokėtų ištarti prigulinčiai sutaisytų trijų lietuviškų žodžių. Kieka jų kėsinosi rašyti apie mūsų mitologiją. laužydami vislab, ką tik sutiko savo milžiniškame darbe! Jų rankose trūko, skilo dievai, sulaužyti žodžiai į šalis lakstė, o papročiai, vieni nutverti už plaukų, iškraipyti kilo augštyti, kiti nuguro į nepasiekiamas gilumas, kur tur tūnoti iki prireikiant. Mokintis lietuviškos kalbos, tyrinėti užsilikusias tarp žmonių senovės liekanas jie nė viens nemislyjo, laikydami, tai per darbą žeminantį jų augštą pašaukimą.

Delto autoriui knygos *Źródła do mitologii litewskiej* priguli ypatinga garbė, kad jisai, budamas Lenku, spėjo pramokti teip gražiai lietuviškai, kaip tai matyt iš jo rašinio.

Sitai parašęs ir galėtum pabaigti bylojimą apie minėtąją brošiūrėlę, nes nėr ką labai daug norėti tokioje neaiškioje mokslo šalyje, kaip mūsų mitologija. Iš tų, tankiai klaidžių apie mūsų senąjį tikėjimą, išmėtytų po svetimus raštus žinių, šiandien ir su smailiausiu buklumu ne ką gero tišgausi, o kitą vertus ir per tai, kad Lenkų kunigai spėjo išnaikinti ne vien stabmeldytės likučius, ale drauge ir visas mūsų tautiškas liekanas, iš tarpo mūsų liaudies. Kitaip sakt šiandien jau supustyta visokia svarbesnė parama tardymui mūsų senosios mitologijos.

Vienok, man rodos, vis bus gera parodžius nors apiciupa randamas klaidas.

P. Mierzyński's, išvesdamas vardus *Ostland, Estland* ir *Eistland* t. y. vardus žemių, gulėjusių į rytus nuo germaniškųjų tautų, iš germaniško žodžio *Ost* (rytai), tvirtina, juog *Esti, Aesti*, kuriuos minavoja *Cornelius Tacitus* savo rašte „*Germania*“, tai esas vardas tautos, gyvenusios žemėje *Ostland, Estland*. Per tai, nežiurėdamas šito vardo, jisai sako, juog *Tacito* Estai tai buvę Lietuviai, ypač da delto, kad *Ptolomėjus*, tik 50 metų vėliaus gyvenęsis, savo geografiijoje tarpu *Vyslos* apygardojė esančių genčių, minavoja į rytus *Galindus* ir *Sudinus*, tikrai lietuviškas gentes. Čion negalima nepripažinti jam teisybės.

Sutikdamas teipogi su jo nusprendimu apie tikėjimą į „*Žeminėlę*“, nesuvisai gali sutikti su jo žodžiais apie vartojimą geležies Lietuvoje: „*Brak więc żelaza u Aestów musiał być rażący, skoro go zaznacza autor nawet w stosunku do Germanów*“ (p. 21). Ir tai delto negali sutikti, juog autorius sitai tvirtina pasiremdamas ant *Tacito* žodžių: — „*Rarus ferri, frequens fustium usus*“ (XLV) — iš kurių to suvis nematyti. O kas aršiausia, kad pas *Tacitą* nėra pasakyta, butin *Aestai* rečiau vartoja geležį už *Germanus*. — „*Rarus ferri, frequens fustium usus*“ — liudyja tiktai, juog geležį retai tevartoja, o tankiau lasdas.

Apie tai dar galima ginčytis, kas turėjo daugiau geležies, nėra tasai sakinyse labai neaiškūs: nėra druto pamato nė vienam nė antram tvirtinimui. — Kitas dalykas, kada kalba eina apie Lietuvių gyvenimą kairiojo Vyslos pusėje. — Lissaueris savo rašte „Die praehistorischen Denkmäler der Provinz Westpreussen, Lpzg. 1887, Tabl. II N. 18 ant 39 lapo apie radinį, rastą Gdanske, taip sako: „Gintarinis likutis, užnešantis ant šerno, rastas Gdanske aplinkiniuose. Nis-lavinta technika liudija, juog padarytas su titnagu, ornamentacija, — juog likęs nuo neolitiško periodo.“ Privesdamas šituos žodžius ir užmindamas, juog tai galėjęs buti lietuviškas seitas (amulet), p. Mierzyński's tuojaus prideda: „Chociaż Gdansk, leżący na lewym brzegu Wisły, niebył zamieszkiwany przez Litwinów, zabytek łatwo mógł się przedostać z sąsiedniego kraju.“ — Bereikalo p. Miersyński's teip pasiskubino. Žymės Lietuvių gyvenusių anapus Vyslos tęsiasi visu pamariu iki Danijai (Chersonesus — Cimbricus — Skersinis — Cimbrų). Mokėdamas gerai lietuviškai p. Mierzyński's ir pats negalėjo nežinoti, juog anapus Vyslos į vakarus yra upės: *Udra*, perdirbta į *Odra*, *Oder*, — *Laba*, perdirbta į *Elbą*; ir pats Gdanskas ar tai tik ne lietuviški Gėdainiai arba Gėdainiški? Sala Rugen — Rugija — turi irgi tiktai lietuviškoje kalboje suprantamą vardą.* Ant galo ties užplauka „Kiel“ yra nedidelis upelis vardu *Sentine*. P. Bezenbergeris per pereitų metų Vilniaus archeologiską kongresą, tarp kito ko, pranešė žinią, juog negrimzdusį senovėje Meklenburge marių krantą Vokiečiai ir dabar tebevadiną „krantą“, kas stigavoja kitados čionai Lietuvius buvus. Lietuviškų žymių anapus Vyslos (ant kairiojo kranto) liko ikvaliai. Norintysis jas regėti gali jas lengvai atrasti. Reikia stebėtis, juog p. Mierzyński's jų neužtėmyjo; argi ir jam neleido lenkiški antrosiai (akulioriai)?

Nekeldamas ginčo apie daugumą senovės dievų ir deivių, noriu tiktai mesti akį ant to, ką p. Mierzyński's rašo apie „raganą“. Man rodos, juog bereikalo p. Mierzyński's kartoja Laskowski'o žodžius, butin tai buvusi girinė deivė ir bereikal máno, butin ragana tiktai vėlesniuose laikuose teigijusi prasmę prilygstančią Lenkų „wiedźma, czarownica“. Ant 75 lapo sako: „Wyraz widocznie“ pochodzi od rag; rag-a-s znaczy róg, ką, klin utworzony przez ujęcie do rzeki (žodis matomai kilęs iš rag; rag-a-s ženklina ragą kampa, smailumą pasidariusią per įtaką į upę)“. Ir truputį žemiaus prideda, juog ant tokių smailumų tarpu upių Lietuviai labiausiai mėgdavę rinktis ant maldos. Tiesa, lietuviškas *ragas* prilygsta lenkiškam *róg*, bet lietuviškoje prasmėje *ragą* turi tiktai gyvas sutvėrimas, o prasmėje *kat* ir kitose *ragas* niekados negali buti vartojamas.** Per taigi ir tariniuose, kur Lenkai dažnai apsieina su žodžiu *róg*, kaip va: *róg ulicy*, *róg ziemi*, *róg rzeki*, Lietuviai negali vartoti žodžio *ragas*, bet kiekvieną sykį imas tam tikrus žodžius: *kampas*, *smailuma*, *kertė* (kerčia). Suvisu kitas klausymas, delko tos vietos, kur senovėje Lietuviai mėgdavo melstis, turi savo varduose gausmą „rag“. Lietuviškoje kalboje ne tas viens žodis *ragas* su šaknia *rag*, — randame dar ir žodį *ragauti*. *Ragauti* tai yra imti pirmutinius gėrymo lašus, pirmutinį valgio kasnį.

* Žinovai agronomijos pasakoja, butin jurių (marių) pakraštys yra rugių tėviškė ir juog ir čionai prasidėjusi jų kultura. Aut.

** Prusu Lietuvoje yra vienas p. Mierzyński'o prasmėje *ragas*, prie įtakos *Sešupės* į *Nemuną*. *Ziurék* Nr. 11, „Varpo“ 1893 m. 19 psl., apacioje.

O senovėje pirmutiniai gėrymo lašai ir pirmutinis kasnis valgio prigulėjo dievams. — Gėrymą nuliedavo, o kietą valgį nutrupindavo; tai buvo auka (ofiara) dievams. Senovėje gerdavo iš ragų, delto ir liedavo iš ragų, nuo šito gal ir kilo *ragauti*, iš rago dievams lieti. Pertai senovėje *ragauti* turėjo ne tik šian-dieninę prasmę, prilygstančią lenkiškam žodžiui „skosztować“, bet ir prilygstančią slaviškam žodžiui „žrati“, aukuoti (ofiarować). Ne dyvas butų, jeigu rastumem, kad *ragas* senovėje dar ženklino altorių arba vietą, kur meldėsi.

Taigi, vienos vietos, turinčios gausmą *rag* savo varde, galėjo kilti iš *ragas* (róg), kaip va: Taur-ragiai (turze rogi); o kitos galėjo gauti savo vardams *rag* nuo žodžio *ragauti*, prasmėje žrati arba stačiai nuo *ragas*, bet prasmėje altorius („žertvennik“), kaip va: *gir-ragis* (iešny-oltarz).

Taigi p. Mierzyński's klysta, sujungdamas prasmę *raganos* su prasme vardu tarpupinių smailumų su žodžiu *ragas* prasmėje *róg*.

Bet gryždamas prie žodžio *ragana*, turiu pridėti, juog p. Mierzyński's nepatėmyjo, kad lietuviškoje kalboje yra ne tik *ragana*, bet ir *raganius*. Nėgana to. Jis nepatėmyjo, kad ir sanskritiškoje kalboje yra žodžiai *ragana* ir *ragan*, kurie savo prasme suvisu prilygsta chaldėiskam žodžiui „mag“, — nes ženklina ir karalienę su karalium (królowa, król) ir *raganą* su *raganium* (czarownica, czarownik). Delto nér' ką jieškoti *raganai* vardo rage, kampe. Savo vardą ir skirtą prasmę ji turi nuo amžių, ir niekur Lietuvoje ji niekados neturėjo kitos prasmės, kaip tiktai prilygstančią lenkiškam žodžiui: *wiedźma*, *czarownica*. O jeigu ir turėjo, tai rasi labai gilioje senovėje, kol dar nebuvo išsigaravęs išpaudis senosios tėvynės, ir tasyk galėjo ženklinti ne deivę, tiktai karalienę. — Šitoje prasmėje sanskritišką *raganą* randame pas lo-tynus pavidale *regina*.

Tvirtinimui p. Mierzyński'o, juog *ragana* galėjo senovėje ženklinti girinę deivę, prieštarauja ir užsilikusios pasakos, kuriose *ragana* niekados nebuva deive, tiktai pikta žmona, ar tai kunigaikštienė ar tai stačiai girioje gyvenančia žmogėdra. Jinai turi plačią burną, didelius dantis, iš tarpo kurių reikia kačiargos žmogaus mėsos šmoteliams iškrapštyti.

Perrodes šitas silpnasias vietas, turiu pasakyti, juog iš-viso imant p. Mierzyński'o knygelę yra labai apstus surinkimas kritikiškai perkratytų lietuviškos mitologijos liekanų. Akyva ji ne tik savo turiniu, bet ir mokytais autoriaus pažvilgiais. — Del lietuviškų mokytų, tyrinėjančių pereitį, šita knyga butinai reikalinga. — Delto su nekantrybe lauksime antrosios jos dalies pasirodant. *Vanagas*.

Žingsnis tuo pačiu keliu.

Rusiškame laikraštyje „Pravit. Viestnik“ N. 252 randame žinią, paimtą iš „Kov. gub. Viedomosti“, kuri teip skelbia: „pėreitus metus Kauno direkcija žemesniųjų mokyklų nusprendė įkurti prie mokyklų knygynus del žmonių naudos. Direkcija surengė įstatymus apie įtaisymą šitų knygynų, apie išdavimą ir laikymą juose knygų; tie įstatymai tapo užtvirtinti Vilniaus kuratoriaus. Pagal tuos įstatymus, gražinant knygas, mokiniojas turi klausinėti iš perskaitytų knygų, patirti, kokią išpūdį jos paliko kaičiūsiam, paaiškinti neteisingai su-prastas arba visiškai nesuprastas vietas, pasisiūlyti paaiškinti tokias vietas savo namuose, iki knygos bus sugražintos, ir nurodyti, kaip reik skaityti tos knygos, kurios regimai sunku suprasti tūliems mo-

kintiniams. Pabaigoje metų mokintojas turi pristatyti direkcijai žinias pagal tam tikrai įvestą formą apie skaitlių išduotų knygų. Apie įsteigimą knygyno ir apie įvestus, išduodant knygas, įstatymus, valsčius apskelbia visiems savo sodiečiams. Dabar jau nupirktos knygos knygynams prie 61 mokyklos ir, tarpininkams liepiant, valsčių duota įtaisymui kiekvieno knygyno suma nuo 10 iki 15 rublių. Pagal skaitlių įkurtų knygynų pirmoje vietoje stovi Vilkmergės ir Panevėžio pavietai, kuriose galima suskaityti po 16 mokyklų su tokiais knygynais; paskui stovi pavietai: Šiaulių, Aleksandriškio, Raseinių, Telsių ir Kauno.

Skaitant tokią žinią, rodosi, kad Rusai labai rūpinasi apie apšvietimą Lietuvių, labiau, kaip apie apšvietimą saviškių, nes pas save jie vargiai kur įtaisė tokius knygynus, kaip viršūj minėti. Bet tuojau puola į galvą, kad tie knygynai yra tik gudrus užnamas ir daugiaus nieko; išsyki matai, kad iš-po avies kailio kyšo vilko snukis. Mūsų geradėjų siekis, įtaisant prie mokyklų knygynus, buvo ir yra žinoma, tik Lietuvių rusifikacija, kuri dengiasi nepriderančiais rūbais.

Kaip mokintojai pildys darbą, jiems užduotą, dabar nežinoma; tiek tegalima pasakyti, kad jie bruks mokintiniams rusiškas knygas kaip įmanydami, nes paskui jie turės pristatyti, kam reik, atsakymą apie tai, kiek knyguciu per metus jie buvo davę skaityti; parodyti mažą skaitlių jie bijos, kad jų neimtų bausti; neabejojant, šiame dalyke mokintojai ir rodys skaitlių didesnę už tikrąją. Turime dar žinoti, kad valsčiai davė pinigų įtaisymui knygynų, liepiami tarpininkų; ne naujiena, kad mūsų valsčius pavestas į karvę, kurią mūsų geradėjai melžia, kada tik jiems pririekia. Faktiškai paskui iš to išeina, kad tarpininkai užkrauja ant žmonių daug visokių bereikalingų mokesčių; rodos, ne gražu būtų teip landžioti po svetimas kišenes ir mėtyti iš jų pinigus į visas puses; bet ten, kur žmonių tiesos miudžiojamos, mažą težiūrima ant tokių dalykų.

Nors knygynai įsteigti dėl naudos visų žmonių, bet, kaip galima manyti, knygas duos skaityti daugiausiai vaikams, kurie dar mokinasi arba jau išėjo mokyklą, iš augšto sunku pasakyti, ar skaitys vaikai tas knygas ar ne; mums rodos, kad bus tokių, kurie ims jas skaityti; mės turime atkreipti ant šito dalyko savo akis, nes jisai yra svarbus, ir pasiskubinti išleisti gerų knyguciu skaityti pramokusiems vaikams; būtina reikalinga, kad sodiečių vaikai turėtų ką skaityti savo kalboje; tada tik rusiškos knygos neišlaikys nė menkos konkurencijos su lietuviškomis.

B-dis.

Kražių istorija.

Kražiuose kitasyk buvo trys bažnyčios. Kunigų jezuitų bažnyčia tapo sugriauta da 1840 metuose. Medinė parapijos bažnyčia šiandien jau labai susidėvėjus; o trečioji minyškų (Benediktinių) bažnyčia murinė, pastatyta Krizostomo Valavyciaus 1642 metuose. Jau 1892 metuose buvo girdėt, kad Rusų valdžia išleido paliepiamą tąją minyškų bažnyčią sugriauti, o iš jos griuvenų ketino pastatyti ukininkystės mokyklą. Bet kada apskaitė nugriovimo kaštus, tai pasirodė, kad jie išneš kokius 75 tukstančius rublių; o tokią iškalą galima pastatyti už du tukstančius. Parapijonai, patyrę valdžios steigimus, kreipėsi prie josios su prašymais, idant, kad ji nor, sugriautų tą medinukę parapijinę bažnyčią, o tąją murinę kad pavestų parapijai; bet valdžia

jų prašymus atmetė. Nepoiligam valdžia pradėjo savo darbą. Pirmučiausia reikėjo bažnyčią uždaryti. O tame tarpe Kražiečiai išsiuntė į Prusus kelis vyrus, kad paduotų prašymą pas Danijos Karalių, idant tasai, kaip Rusų caro uošvis, perkalbėtų carą išpildyti žmonių prašymą ir negriauti tosios bažnyčios. Vienok tie žygiai pasiliko bergždi. Taigi minyškas suėmė išvežė į Kauną, o Kauno vyskupui tapo paliepta prisakyti džiakonui ir Kražių klebonui, kad visas šventenybes išneštų į parapijinę bažnyčią. Vyskupas nusiuntė tajį prisakymą džiakonui, ir džiakonas atvažiavo į Kražius vyskupo paliepiamą išpildyti. Ale parapijonai apstojo bažnyčią ir neileido džiakono į vidų. Minia žmonių dabojo bažnyčią dieną ir naktį per keturias savaites. Valdininkams, kurie prikalbinėjo žmones pasiduoti Rusų vyriausybės ir katalikų vyskupo valiai, žmonės kalbėjo: „Velyjame verčiau pražuti drauge su bažnyčia, nekaip pasilikti be jos ir be religijiškos linksmybės. Neįsėite į bažnyčią, pakolei mus visus nešimušite!“ Teip neatsitrukdami saugojo žmonės bažnyčią, ir gandas apie tai paplito per kelias parapijas. Žmonės rinkosi čionai kaip į atlaisdus; alkaniems dabotojams kiti maistą gabeno.

Po tris kartus važinėjo į Kražius Raseinių sprau-ninkas Viechmann su assesorium ir žandarais, vienok žmonės jokiū būdu jų neileido į bažnyčią, sakydami, jogiai laukia nuo caro atsakymo, nėra buvo išsiuntę į Peterburgą deputaciją, ir buvo pažadėta, kad gaus ant tojo savo maldavimo ypaštiką atsiliepiamą. Tame tarpe, dar syki atvyko Raseinių sprau-ninkas, suėmė tuosius vyrus, ką buvo Peterburge buvę, bet į bažnyčią neįsiveržė, ir vėl nemitęs išvažiavo. Utarinke 21 Lapkričio atvažiavo ir patsai Kauno gubernatorius, rusiškas Vokietis, Klingenberg'as su keletu sprau-ninkų, keliolika assesorių ir 40 žandarų, apsiginklavusių revolveriais, kardais ir kanciais. Tai buvo 2 adyna po vidurnakčiū. Gubernatorius liepė prikelti kunigą ir eiti drauge su juomi į bažnyčią. Bažnyčios vartuose stovėjo kelios dešimtys žmonių, kurie saugojo naktyje bažnyčią. Pamatę besitartinant gaują ginkluotų žandarų iškėlė augštyn caro ir carienės portretus, o drauge kryžių. Gubernatoriui liepiant žandarai ištraukė žmonėms iš rankų tuosius portretus ir kryžių ir sulaužę viską į trupinius sumynė po kojų. Per gvolta įsiveržė į bažnyčią su kepurėmis ir pradėjo žmones kaptoti su kanciais ir iš bažnyčios laukan stumti. Žmonės prišoko prie varpų ir pradėjo skambinti. Trukšmas pakilo po visą miestelį. Netrukus subėgo daugybė žmonių, apstojo bažnyčią, žandarus išvijo; o gubernatorių su sprau-ninku atskyrė nuo kitų. Gubernatorius šovė bažnyčioje du kartu iš pištalioto. Žmonės, nieko pikto jam nedarydami, nu-gabeno jį į vieną celę kliošturiuje ir tenai uždarė, reikalaudami, kad surašytų protokolą, juog vidurnaktyje užpuolė ant beginklių žmonių, juos mušė ir šaudė bažnyčioje.

Bijodamas, kad įniršę žmonės jo neužmuštų apsiėmė ant visko. Tada padavė jam rašalo ir plunksną, ir jis pradėjo rašyti. Rašė visą likusiąją dalį nakties. Jau ir prašvito, o jis dar teberašo. Staiga pasigirdo bausis riksmas apie bažnyčią. Tai užpuolė ant žmonių ką-tik atjoję iš Varnių kazokai, užprašyti gubernatoriaus. Kazokų buvo trys šimtai, ir jie buvo apsiginklavę su šaudyklėmis (muškietomis), pikėmis, kardais ir kanciais. Jiejie apsuko visą Kražių miestelį, ant visų ulyčių pastatė vartas, kad niekas neišbėgtų iš miesto, o paskui leidosi raiti ant bažnyčios. Pamatę aplink bažnyčią žmones, urmu šoko ant jų,

vieni šovė kiti durė kiti su kardais ar su kančiais kapojo žmonėms per galvas. Netrukus įsimušė raiti ir jų bažnyčią ir pradėjo žmones su arkliais tempti ir su ginklais kapoti, teip kad kraujas ant sienų tįško. Sukapojo teipgi buvusius ant sienų ir ant altoriaus vaizdus, sulaužė kryžius, sudaužė stovyklas ir supustijo kitus bažnyčios papuošalus. Kunigas Augustinas Mažeika gavo paliepiamą išnešti iš altoriaus Svenčiausia. Kazokai suėmė trupinius bei sklypus supustytų šventenybių nunešė į namus šalia gyvenančio dvarininko Siukštos ir metė, sakydami: „Vot dia vas miesto!“ Kada visi gyviejie išbėgiojo iš bažnyčios, tai bažnyčios asla pasiliko apklota lavonais... Tada kazokai tuosius vilko laukan ir sumetė į vopninę duobę ant šventoriaus. (Ant rytojaus dovanai gentys užmuštųjų jieskojo jų kunų, — tur but Kazokai juos ar į upę, kuri čia jau aplink bažnyčią bėga, sumetė arba kur pašalyje užkasė).

Žmonės pakriko į visas puses, bet, kur tik bėgo, visur įsitiko su kazokais, kurie juos žvėriškai kankino. Pulkelį bėgančių žmonių kazokai užsispeitė prie upės Kazantės ir kapojo su kančiais. Žmonės subėgo ant plūno ledo, įlužo ir nuskendo. Kitus parsivarė sukruvintus, ir tenai ant ulyčios priešais raštinyčią gubernatoriaus liepė kiekvieną nuogai išrėdyti ir paguldžius ant žemės plakti su kančiais; *nepraleido nė neščių moterų*. Plakimas traukėsi nuo ryto lyg vakarui, o gubernatorius stovėjo ant raštinyčios prieangio ir juokėsi, tarydamas: „O ką ar pripažinstate dabar gubernatoriaus ir sprauainko valdžią?“ Buvo pašauktas daktaras ir tasai turėjo pasakyti, kiek smugių katras pakels, o kazokai pasidalindami kapojo ištiestus žmones. Rėklus gubernatoriaus balsas buvo girdėt per visą rinką: „Jūs turite savo kaštais sugriauti tą bažnyčią ir klioštorių, o kožną priešgini plaksime iš naujo, atimsime turtą ir išguisime į Sibira!“

Suėmė išviso kelis šimtus žmonių. Visi žydų kluonai ir karčiamos tapo paverstos į kalėjimus. Dvi moteriškės del plakimo naktyje numirė. Prieš smertį šaukėsi kunigo, ale gubernatorius neprileido. Ant rytojaus nevalia buvo laikyti jokių mišių. Šimtą ir kelias dešimtis žmonių išgabeno į Tauragę, Raseinius, Šaulius ir Telšius. O kazokams gubernatorius liepė „pasilinksminti.“ Taigi tie plėšė svirnius, laužė duris, pylė javus ant ulyčių, skerdė meitėlius, pjovė avis ir karves, mušė gyventojus ir viską darė, ką tik užsimanė. Moteris ir mergeles užpuolė žvėriškai gvoļtavojo, žmones mušė ir t. t. ir t. t.

Kituose laikraščiuose buvo paduota, kad žmonių tapo užmušta 20—30, bet žmonės, kurie lankosi Tilžėje, pasakoja, kad prazuvsų skaitlius pasieks kokius 300, nėra vien upėje nuskendė kelios dešimtys; o priegtam kozokai užkasė visus, kurie buvę sunkiai pažeisti, nors ir gyvi dar buvę. Gubernatorius dirbo ekzekuciją visą savaitę.

Ilukštos pavietas.

Ilukštos pavietas užima rytinį Kuržemio galą. Iš rytų pusės jis prieina prie upės Dauguvos, už kurios prasideda Vitebsko gubernija; iš pietų jis remiasi į Vilniaus guberniją iš vakarų į Kauno gub., o iš žiemų į Friedrichštato pavietą. Ilukštos pavietas turi didumo 1976 kvadratinis verstus ilgas, bet siauras; jo ilgis išneša 100 su viršum verstų, o plotis palei Friedrichštato pavietą arti 40 verstų; juo tolyn į rytus, juo jis eina siauryn; gyventojų jame yra 50 tūkstančių su viršum. Tas pavietas visu kuo ski-

riasi nuo kitų Kuržemio pavičių. Gana metus akį, idant patėmyti tą skirtumą. Važiudamas per Kuržemį, matai, kad aplink lyguma ir lyguma; akei nėra kuo pasidžiaugti, jeigu neskaitysi miškų, kurių Kuržemyje nemąza yra ir kurie išmėtyti po visus kampus. Prie kelių stovi karčiamos, tankiausiai murinės, su didelėmis pašiurėmis, kuriose pakeleivingas gali patatyti ant nakties savo vežimą ir arklus, nebijodamas vagių, nės pašiurių durns stiprios ir uždardomos iš vidurio, čia norėdamas nenorėdamas atsimeni mūs bjaurias ir nešvarias karčiamas. Triobos Kuržemio ūkininkų didelės, geros; dūminių grindų beveik nepatinki. Laukas Kuržemyje ne blogas ir gerai įdirbamas; ūkininkai turtingi. Kas paskai metasi į akį, tai kaimo mokyklos. Mokykla yra kiekviename valsčiuje, o kituose valsčiuose ir po dvi; mokyklos valsčiaus užlaikomos. Jeigu, važiudamas per kokią pavietą, pamatai kaime gerus murinius namus, tai drąsiai gali sakyti, kad tai yra valsčiaus mokykla, ir išpėsi; žinoma, ne visuose valsčiuose mokykloms patatyti muriniai namai, — yra daug ir medinių —, bet visados namai dideli, geri. Prie daugelio mokyklų yra daržai ir sodeliai; pavasaryj tankiai gali matyti mokinioją su mokintiniais besirausiant darže arba sodelyje. Užtai Kuržemyje daugumas, beveik visi, moka skaityti ir rašyti. Nekalbant apie ūkininkus, jų pačius ir vaikus, bernai tarnaitės ir piemens moka rašyti. Kuržemyje teip įvesta, kad kiekvienas turi leisti savo vaikus pasimokinti nors dvi-tris žiemas. Kuržemyje tas gera, kad valsčiaus mokyklose latviškai išguldo, užtai vaikas iš sykio supranta, ką ji mokina, ir tas mokslas jau ant visados lieka vaiko galvoje; su tokiu mokiniu nėra ką lyginti mokinio vaikų nesuprantamoje jiems kalboje. Bet ar ilgai Kuržemyje duos mokinti latviškai, negali žinoti; ministerija apšvietimo taiso dabar savo mokyklas, kuriose pradeda jau rusiškai išguldyti. Kuržemio gyventojai — Latviai, jie beveik visi Liuterio tikėjimo, katalikų yra labai maža; tik dvarininkai — Vokiečiai; didesniuosios miestuose teipgi gyvena gana daug Vokiečių.

Suvis ką kitą mės matome Ilukštos paviete; šitas pavietas jau mažai teprimena Kuržemį. Kalbėdami apie Ilukštos pavietą mes padalysime jį į dvi dali: nuo sienos Friedrichštato pavieto iki Ilukštos miestelini padalysime šiaurine dalimi, o nuo Ilukštos iki Vilniaus gubernijai pietine; šiaurinė dalis — lygi, o pietinė — kalnuota. Žemė šiaurinėje dalyje daugiausiai su moliu, drėgna, šalta; pietinėje dalyje yra žemės ir su moliu, yra ir juodžemio, bet daugiausiai pilkos žemės, o pačiuose pietuse smiltys. Ilukštos pavieto ūkininkai kur-kas ne toki turtingi, kaip kitų Kuržemio pavičių; šiaurinėje dalyje jie laikosi geriaus kaip pietinėje; didesnė pusė ūkininkų pietinės dalies yra pavargėliai; daugelis ūkininkų šitos dalies neturi savo žemės, tik laiko ją nuo dvarininkų; čia jau matai ir visai menkas triobas ir dumines grindčias. Mokyklų valsčiuose beveik nėra, užtai Ilukštos paviete mažas procentas temoka rašyti; mokančių rašyti daugiaus yra šiaurinėje dalyje kaip pietinėje. Neapsiriksiu pasakęs, kad $\frac{2}{3}$ dalys Ilukštos pavieto gyventojų — katalikai, $\frac{1}{3}$ dalys puola ant liuterių, pravoslavų, starovierų ir žydų; daugumas Latvių — katalikai. Ilukštos paviete yra 7 katalikų parapijos: 4 parapijos šiaurinėje pavieto dalyje, o tai: Subačiuje, Bebrėje, Dvetoje ir Ilukštoje, ir tris pietinėje: Smelinoje, Laukesoje ir Elernėje; be to yra filijos: Rubinoje, Padunojuje, Gryvoje, Varnavyčiuose, o teipgi kelios koplyčios. Jeigu kituose Kuržemio pavietuose ima

viršų latviška kalba, tai Ilukštos pavieta girdi kalbant baltarusiškai, latviškai, lietuviškai, o dagi ir lenkiškai; pagal kalbą galima padalinti ir gyventojus: ant Baltarusių, Latvių ir Lietuvių; Lenkų nėra ką minėti, nes tai yra ne tikri Lenkai, bet arba Baltarusiai arba Latviai arba Lietuviai, lenkiškai išmoke, kaip tai jų pavardės rodo. Lenkiška kalba ten atsirado pirma, dėlto, kad daug didelių dvarų šiaurinėje Ilukštos pavieto dalyje priguli Lenkams — Plioteriams, Zybergams, kurie, žinoma, platino aplink save lenkišką gailvalą, o, antra dėl to, kad kunigai —, turėdami parapijoje Baltarusių-katalikų, o teip-gi Lietuvjų, moka baltarusiškai, sakydavo ir tebe-sako pamokslus lenkiškai, išklauso nusidėjimus teippat lenkiškoje kalboje; teip yra tulose parapijose. Pietinėje pavieto dalyje, kur dvarininkai Vokiečiai, — lenkiškai retai kas tekalba. Žydai ir starovierai daugiausiai miestuose gyvena, bet jų nedaug tėra; starovierų-ukininkų yra apie Gryvą, Kalkunų, Elernės, Ežernės ir Demeno valsčiuose. Mes atmesime Vokiečius dvarininkus, žydus ir starovierus dėl jų mažo skaitliaus ir kalbėsime žemiaus tik apie Latvių, Lietuvių ir Baltarusių sienas nurodymais teip-gi, kur lenkiška kalba yra prasipla, tinusi. Aiškiai parodyti Latvių, Lietuvių ir Baltarusių (šituos vadina muchobrodais) sienas — sunku, nes minėtossios tautos yra susimaišusios; yra valsčių, kame žmonės tik latviškai arba tik lietuviškai arba tik baltarusiškai tekalba, bet yra ir tokių, valsčių, kur viena dalis žmonių teip kalba, kita kitaip. Kalbant apie Lietuvius da reik žinoti, kad jie greičiaus už kitus pradeda pamesti savo kalbą ir stveriasi už svetimą — latvišką arba baltarusišką, per tai Latvių daug kart nepaskaitai per Lietuvį.

Turime pasakyti, kad populiariškiausia kalba Ilukštos pavieta yra baltarusiška, nes, išskyrus du-tris latviškus valsčius, kurie arti Fridrichštato pavieto, beveik visi kiti Ilukštos pavieto gyventojai, neskiriant nė kitų Latvių, moka baltarusiškai. Lietuviška kalba yra labiausiai užmesta, ji, teip sakant, yra tik namų kalba; išėjęs iš namų, Lietuvis jau griebiasi prie kitos kalbos — latviškos, jeigu jis gyvena šiaurinėje Ilukštos pavieto dalyje, — baltarusiškos — jeigu pietinėje. Ne visi, žinoma, teip daro, bet daugumas, o ypač vyrai; tik per moteris lietuviška kalba ir teišsilaiko namuose. Jeigu norėdami parodyti Latvių, Lietuvių ir Baltarusių kalbos sienas pradėsime nuo Friedrichštato pavieto, tai teip eis: iš pradžių gyvena Latviai, paskui Latviai ir Lietuviai toliaus Lietuviai, ant galb Baltarusiai.

Iš to mes matome, kad Lietuvių apšiai gyvena Ilukštos pavieta. Bet, neturėdami jokio dvasiško peno savo kalboje, jie, kaip sakėme, pasisavina svetimą kalbą — baltarusišką arba latvišką. Man teko būti svečiuose pas vieną ukininką: koku buvo klausyti, kaip jis kalba lietuviškai: pasakys du-tris žodžius lietuviškai, o trečią ketvirtą rusiškai, rusiškus žodžius da iškraipo; moters-gi ten grynai lietuviškai kalbėjo. Šitas paveikslėlis aiškiai rodo, kad Lietuviai virsta į Baltarusius; tokiuose namuose, kuriuose moters baltarusiškai moka, nieks proceso vartimo neklundo ir negaišina. Kad šiaurinėje Ilukštos pavieto dalyje Lietuviai virto ir virsta į Latvius, teip-gi negali abejoti; jau išaukšto gali pasakyti, kad Latviai, budami dvasiškai stipresni, apeina Lietuvius, visame kame; užtai Lietuviai ir tveriasi latviškos kalbos. Vienas Latvyis iš kito Kuržemio pavieto man sakė, kad Ilukštos pavieto Latvių kalbą jam sunku esą suprasti; užtiesą, kas girdėjo tų Latvių kalbą, galėjo

pasergėti, kad joje daug lietuviškų žodžių, kad ištarimas žodžių lietuviškas ir kad Lietuvini ta kalba ne labai sunku suprasti. Išaiškinti šitą dalyką galima tik tuo, kad tuli Lietuviai pasisavino latvišką kalbą, pridėjo į ją lietuviškų žodžių ir savo ištara, tokiu budu išėjo kalba ne lietuviška ne grynai latviška. Reik priminti, kad Lietuviai, neturėdami lietuvišku, maldų knygų, meldžiasi ant latviškų arba lenkiškų, nes šitos knygos pigios ir lengvai gaunamos; teip-gi pamokslai tulose parapijose sakomi latviškai kur juos galima sakyti ir lietuviškai. Vienas kunigas apie šitą dalyką teip man išsitarė: „Latvius reik ganyti, kad jie neiškryptų į liuterius, užtai jiems reik kas šventadienis ir pamokslą latviškai sakyti, nes lietuviškai jie nemoka, o Lietuviai supranta latviškai.“ Prie viršų sakytų sąlygų nėra ką stebėtis, kad Lietuviai prijima svetimą kalbą. Tik papratimas nuo amžių kalbėti namie lietuviškai prilaiko lietuvišką kalbą tarp Ilukštos pavieto ukininkų. Tam kampeliui da, turbūt, ilgai reiks laukti, iki jame pasirodys lietuviškos knygos ir iki mus „Ukininkas“ pradės vaikščioti po jo dirvas su grūdų sėtuve. *Balandis.*

Iš Lietuvos.

Zapyškis (Mariampolės pav.) Musų klebonas kunigas K. neseniai pakėlė bjaurų skandalą. Buvo jisai anno tarpu Lekėčiuose, nežinau, su koku reikala, — tur but svečiuose, ir apsinakvojo pas vieną ukininką. Vakare jam pasakė, kad šalia pas kaimyną vakaruškos — susirinkę iš kaimo vyrukai ir merginos šoka ir dainuoja. Kunigas nusprendė neleisti daryti tokio papiktinimo. Pasišaukė šaltyšius ir da porą vyrų, pasiėmė drutą lasdą ir nuėjo į bankietą; čion radęs besilinkminant jaunuomenę, dviem vyram liepė laikyti duris, kad niekas neištruktų, o pats šoko su lasda mušti bankietninkus. Jaunuomenė, negalėdama per duris ištrukti nuo nemelaširdingų stipraus kunigo smugių, metėsi per langus ir išnešė juos su stiklais ir su rėmais. Kada visi per langus iššokinėjo, o kunigo appetitas dar nebuvo nutildytas, tai jisai pradėjo kulti pasilikusią stubos kampe paliegusią merginą, kuri neįstengė per langą išbėgti, ir dručiai ją apmūšė. Teip ir pasibaigė vakaruškos.

Tasai ukininkas, kurio namuose klebonas tas riaušes pakėlė, norėjo kunigą skusti į sudą, bet valsčiaus sude jo bylos nepriėmė, nėsa kunigas su šaltyšium (kaipo valdininku) tasai sudas netur kompetencijos sudyti; taigi butū turėjęs paduoti į apygardinį sudą, ale jam žmogui paduoti į tenai buvo pertoli kelianti ir daug kaštų pasidaro, tai gal butū teip ir pasibaigus ta istorija. Ale sudžia ir keli kiti žmonės nutarė, kad neverta kunigui tokio dalyko dovanoti, kad kunigą reikia už tai atiduoti po sudu. Teip kalbėjo ir vienas lovininkas*) ukininkas Žemaitis iš Jadagonių. Klebonas išgirdo, kad jo parapijonas teip eretikiškai kalba ir sumislyjo pabausti už tai Žemaitį. Po kalėdų pas mus kunigai važiuoja kelias nedėlias „kalėdot“. I kelias dienas prieš atvažiuosiant į katrą kaimą klebonas siunčia „ubagą“ (kunigo tarnas špitolėję prie bažnyčios gyvenantis) apskelbti, kad tą ir tą dieną atvažiuos kunigas kalėdodamas. Taigi teip buvo apskelbta ir Jadagonių kaimui kalėdojimo diena, ir tie žmonės ant tos dienos pasitaisė kunigo laukti. Ale laukia per visą dieną lyg išvakarų — klebons nesirodo; laukia antrą dieną — klebons dar neatvažiuoja. Žmonės dar laukė iki gerai sutemai, o paskui sugulė.

*) Sudo sąnaris.

Ale vidurnaktyje, apie kokią vienuoliktą užvažiuoja kunigas ant Žemaičių kiemo, sukelia žmones ir, budamas jau gerai linksmas (nėsa tas dvi dienas buvo praviesėjęs pas Šėtijų kaimo ukininkus), užklupo Žemaitį už viršų minėtas kalbas. Tas žmogus, užkluptas iš netyčių, sumišo, ėmė prašytis, kad dovanotų, ir bučiuoti kunigo rankas, nors tasai drabstė į jį labai negražiais žodžiais. Žemaičio nusižeminimas pergalejo, ir klebonas dovanuoja jam jo kalnę; čia, kaip paprasta pas Lietuvinkus, prasidėjo „ugados“ t. e. susitaikymas, (žinoma, su priderančiomis libacijomis) kurios tęsėsi per visą naktį. Pavargęs per dvi kalėdojimo dienas klebonas butų neįstengęs taip ilgai sėdėti prie Bachuso aukuro, kad nebūtų vartojęs tam tikrų vaistų. . . . Bet juo tolyn ėjo „ugados“, juo kunigas pradėjo užsimiršti priežastį jų ir vėl pradėjo plusti Žemaitį už anas kalbas. Negana to; pagalios pasiėmė lasdą ir ėmė Žemaitį kultti. Žemaitis supyko ir atėmė iš kunigo lasdą. Tokia Žemaičio drąsa klebonui nepatiko, ir jisai pakilo važiuoti neišpasakytai girtas; Žemaitis nenorėjo leisti, ir abudu, bjauriai girtu budamu, ėmė varžytis durimis. Kunigas (kaip pridera) turėjo kryžių, ir besistumdymu juodu tą kryžių sulenkė. Pamatęs sulenką kryžių, kunigas suvertė visą tos šventvagystės bėdą ant Žemaičio ir ėmė jį niekinti už tokį pagonišką darbą, sakydamas, kad Žemaitis, kurs galėjo sulenkėti kryžių, gali mindžioti stulą ir visas šventenybes, ir ėmė (kunigas) valkioti stulą po aslą ir Žemaičiui sakė „mik“. Tasai jau buvo netekęs galvos, kaip ir kunigas, ėmė ir užmynė ant stulos. Tada kunigas jau labai supyko ir, metęs viską, išvažiavo į Silkinę pas p. valsčiaus sekretorių Bojanauską ir norėjo surašyti protokolą ant Žemaičio šventvagystė. Tai buvo jau devinta adyna iš ryto. Ale ar p. Bojanauskas dar nebuvo išsipagiriuojęs nuo vakarykščio „kalėdojimo“, ar nemokėjo surašyti tokio protokolo, ar gal jo visu nebuvo namieje — to nežinau, gana, kad protokolo nebuvo galima surašyti. Tada klebonas surašė ilgą telegrammą apie Žemaičio darbus ir nusiuntė pas gubernatorių. Kas iš to bus — pažiūrėsime. *Pavilkijo vilkas.*

Apgarsinimai.

„LIETUVA“
katalikiškas laikraštis

išeina kas savaitę
didžiausiam Amerikos mieste

Chicagoje.

„Lietuva“ — tai geriausias darbininkui laikraštis, nėsa rupinasi įsteigti Amerikoje lietuviškas kolonijas ir stengiasi darbininkams pargabenti gerovę.

„Lietuva“ kaštuoja Amerikoje du amerikišku doliaru, o Europoje, su parsiantimu, — trys doliarai arba šeši rubliai.

Užsirašant „Lietuvą“, laiskai ir pinigai reikia siųsti ant šitokio adreso:

Mr. A. Olszewski,

954, 33 rd str.

Chicago, Ill. North America.

Atsakantis redaktorius: Kristupas Voska, Tilžėje. — Spausdinta pas Otto v. Mauderode, Tilžėje.

„Vienybė Lietuvinkų“

Literatūros, mokslo ir politikos laikraštis,
Organas

Susivienijimo Lietuvių Amerikoje.

Išeina kas savaitė mieste **Plymouth'e.**

Adresas to laikraščio toks:

Mr. Joseph Pauksztis, Plymouth Pa. North-America,

arba

Herrn M. Noveski, Tilsit, Ostpreussen,
(Germany).

Apgarsinimas ir užprašymas.

Paguodotų tėvynainių, kurie turite su gaidomis (natomis) visokias lietuviškas dvasiškas giesmes ir dainas norints butų jos išguldytos iš svetimų kalbų, širdingai yra meldžiami nevilkinant prisijusti ir priduoti apigardą, kurioje taip giedasi, už ką po atspaudinimui gaus į dovaną po knygą.

Adresas: **Allemagne.**

M. Noveski, Tilsit, Ostpr.

Meldžiama yra visų lietuviškų laikraščių atkartoti.

Simano Dankanto Lietuvos istorija nuo seniausių gadynių iki Gediminui. Knyga I 483 pusl. Plymouth'e, Pa. 1893, prekė 1 rub. 40 kap.

Budas senovės Lietuvių, Kalnėnų ir Žemaičių. Antras spaudimas. Plymouth Pa. 1892, pusl. 217, prekė 1 rub. 25 kap.

Lietuviškos dainos iš visur surinktos. Plymouth Pa. 1893, pusl. 496, prekė 2 rubliu.

Aleksandro Gužučio. Eglė žalčių karalienė ir iszgirovimas Kauno pilies 1362 metuose (drama). Plymouth Pa. 1893, pusl. 101, prekė 25 kap.

„Vienybė Lietuvinkų“ nedėlinis laikraštis išeinantis Plymouth'e Pa ant 1894 m. 4 rubliai.

„Lietuva“ nedėlinis laikr. išeinantis Chicago Ill. ant 1894 metų 4 rubliai.

Viskas gaunama pas *M. Noveski, Tilžėje-Tilsit (Ostpreussen) Germany.*

Pinigus ir laiskus į Varpo ir Ukininko redakciją siunčiant, reikia šitokis adresas padėti:

Herrn Dr. Bruazis, Tilsit (Ostpreussen).

Įtalpa:

Nauji Metai. — Keturios dienos. — Lietuvos istorija. — Tėvynės varpai. — Pro domo sua. S. M. — Gromatos iš šveto. P. A. — Kritika ir bibliografija. P. V. (Mythologiae Lituanicae Monumenta). Vanagas. — Žingsnis tuo pačiu keliu. B. dis. — Kražių istorija. — Ilukstos pavietas. Balandis. — Iš Lietuvos. Zapyškis. Pavilkijo vilkas. — Apgarsinimai.